

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სლავისტიკის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ზეინაზ ახვლედიანი

თანამედროვე ქართულ-თურქული

ლექსიკოგრაფია და თარგმნის პრობლემები

სპეციალობა - ლინგვისტიკა (თარგმანმცოდნეობა)

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

ბათუმი

2018

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

თანამედროვე ეპოქა, როგორც მრავალი მკვლევარი აღნიშნავს, ლექსიკოგრაფიისადმი მეცნიერთა დიდი ინტერესითა და შესაბამისად, ლექსიკოგრაფიული საქმიანობის მკვეთრი აღმავლობით გამოირჩევა. დღეს, ლექსიკოგრაფიული სიახლეები არა მარტო თეორიული დახვეწით შემოიფარგლება, არამედ ეს არის ეპოქა ლექსიკოგრაფიული გამოცდილების პრაქტიკაში წარმატებით განხორციელებისა.

რამ განაპირობა ლექსიკოგრაფიის აღმავლობა? ამის ბევრი ფაქტორი არსებობს, მათგან ერთ-ერთი პირველია - თანამედროვე ლინგვისტური პარადიგმის ანთროპოცენტრული ხასიათის ჩამოყალიბება. ენათმეცნიერების განვითარებაში ეს პირველი თეორიული პარადიგმაა, როდესაც ადამიანი ექცევა ყურადღების ცენტრში.

21-ე საუკუნე ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში ძალიან მნიშვნელოვან პერიოდად იქცა: დასრულდა საბჭოური იმპერიის ბატონობა, საქართველო დამოუკიდებელ ცხოვრებას შეუდგა და ამავედროულად ევროპისკენ აიღო გეზი. ამან ძირფესვიანად შეცვალა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრება.

საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ კულტურული განვითარების შედეგად, ენობრივი ლექსიკა ყოველდღიურ ცვლილებებს განიცდის, რასაც რასაკვირველია ენის ლექსიკოლოგიური ცვლილება მოჰყვება. ენისთვის, როგორც ცოცხალი ორგანიზმისთვის, არ არის დამახასიათებელი ფიქსირებული მდგომარეობა; სოციუმის მოღვაწეობა, კულტურა, სხვა ერებთან კომუნიკაცია, რასაკვირველია პირველ ანარეკლს ახალ-ახალი რეალიების სახით ენაში ჰპოვებს, რის გამოც, აუცილებელია ენის ლექსიკური მარაგის დროული და სისტემატიური აღწერა-დაფიქსირება, რომელიც ლინგვისტთა მხრიდან განსაკუთრებულ ყურადღებასა და მუხლჩაუხრელ შრომას მოითხოვს.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართული დამწერლობა და ლექსიკოგრაფია უძველესი დროიდან იღებს სადავეს, მთელი რიგი ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენების გამო დღევანდელი ქართული ლექსიკოგრაფიის სახე მსოფლიო ლექსიკოგრაფიული აქტივობის, თანამედროვე საინფორმაციო ბუმის, მეცნიერულ-

ტექნიკური რევოლუციისა და საზოგადოებაში არსებული კულტურული ურთიერთობების გაფართოების ფონზე მეტად ღარიბულად გამოიყურება.

ადამიანზე ორიენტირებულმა კომუნიკაციურმა ლინგვისტიკამ კომუნიკაციის ეფექტურობის გაზრდის საშუალებების ინტენსიური ძებნა დაიწყო. რა თქმა უნდა, ლექსიკოგრაფიული კვლევები, ახალი ტიპის ლექსიკონების შექმნა ემსახურებოდა ამ რთულ საქმეს. ეს პროცესი კიდევ უფრო რთული და აქტუალური გახდა საქართველოსთვის, ვინაიდან საბჭოური ბატონობის პერიოდში, „რკინის ფარდის“ გამო, ჩვენი ქვეყნის ურთიერთობები მსოფლიოს სხვა ქვეყნებთან ძირითადად რუსული ენისა და კულტურის მეშვეობით ვითარდებოდა, რაც რასაკვირველია რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული თარგმანისა და ლექსიკოგრაფიის განვითარების მიზეზი გახდა.

საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პარადიგმის შეცვლამ, საქართველო ახალი გამოწვევების, პირველ რიგში კი, მეზობელ ქვეყნებთან მჭიდრო კავშირების დამყარების აუცილებლობის წინაშე დააყენა.

ჩვენი განხილვის თემას ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფია წარმოადგენს, რომლის თანამედროვე სახე, არსებული კრიზისული მდგომარეობის გამო, ვფიქრობთ, ნამდვილად უნდა იპყრობდეს ლექსიკოგრაფთა ყურადღებას. დღეს, როცა საქართველოსთვის თურქეთთან პარტნიორული თანამშრომლობის საკითხი ორმხრივი ურთიერთობების გაღრმავებასა და ეკონომიკური კავშირების გაზრდას ემსახურება, დამეთანხმებით, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია წარმატებული თარგმანი და შესაბამისად ლექსიკოგრაფიული განვითარება, რომლის საშუალებითაც დაპირისპირებული ენა და კულტურული ფასეულობები ხელმისაწვდომი და ადვილად აღსაქმელი ხდება საზოგადოებისათვის.

ერებს შორის კომუნიკაციის გააქტიურება, როგორც წესი, საგრძნობი ბიძგია ენათმეცნიერების ისეთი დარგების განვითარებისთვის, როგორცაა ენის სწავლება და ლექსიკოგრაფია. მართალია გაჩენილი მოთხოვნის საპასუხოდ მომრავლდა სახელმძღვანელოები, ლექსიკონები და სასაუბროები, მაგრამ, ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილება ამ ეტაპზე მინიმალურ დონეზე ხდება.

სამწუხაროდ, დღევანდელი ქართულ-თურქული ლექსიკონები უმეტესად ცნობარის სახეს ატარებენ და მხოლოდ ზედაპირული და მცირე საილუსტრაციო

მასალის მქონე ლექსიკით შემოიფარგლებიან. თურქული ენის მომხმარებელთა მზარდი ბაზრის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად კი, ეს ლექსიკონები საჭიროებენ სერიოზულ დახვეწას სხვადასხვა კრიტერიუმების გათვალისწინებით.

ლექსიკური მარაგის დაფიქსირება და სხვა ენობრივი კოლექტივისთვის მაქსიმალურად დეკოდირებული სახით მიწოდება, სიტყვის არა მარტო სემანტიკური მნიშვნელობების განმარტებას, არამედ სიტყვის გამოყენების მზა მაგალითების მკითხველზე დიდი რაოდენობით მიწოდებას ითვალისწინებს. ვინაიდან ერის ენა და კულტურა ერთმანეთთან და სოციუმის განვითარებასთან პირდაპირ კავშირშია, სიტყვის ლექსიკური ფონდის აღწერა სემანტიკურ-გრამატიკული მნიშვნელობების განმარტების გარდა ენის კულტურულ ფონზე ფარდის ახდასაც უნდა ისახავდეს მიზნად. სწორედ ასეთი ტიპის უნივერსალური ლექსიკონების შექმნაა დღევანდელი ლექსიკოგრაფების მთავარ საზრუნავი, რადგანაც ენის შესწავლა და სრულყოფილი თარგმანის განხორციელება მხოლოდ მსგავსი ლექსიკონებითაა შესაძლებელი.

არსებული ჩამორჩენა რასაკვირველია ქართველი კარგი მთარგმნელების მწირ რაოდენობასაც განაპირობებს. თარგმანის, ანუ ერთ ენაში არსებული ტექსტის მეორე ენაში გადმოტანა და მისი ადაპტაცია ითხოვს როგორც მთარგმნელის კომპეტენციურ ცოდნას, ასევე ისეთი ლექსიკონების გამოყენებას, რომელთა დირეზულება სიტყვების არამარტო სემანტიკური მნიშვნელობით შემოიფარგლება, არამედ ფართოდ იქნება გაშლილი ამა თუ იმ სიტყვის კონტექსტუალური მნიშვნელობა; ქართულ-თურქული ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებასთან დაკავშირებით, იზრდება თემატურ-ტერმინოლოგიურ, სპეციალიზირებულ ლექსიკონებზე მოთხოვნა, რომლის არსებობაც ვიწრო პროფილის მქონე ტექსტის სრულყოფილი ადაპტაციის საშუალებას იძლევა. წარმატებული თარგმანის, მკითხველზე ადეკვატურ-ემოციური ზემოქმედების მოხდენის მიზნით, აუცილებელია ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონების შექმნა-განვითარება, რომლებიც შეგვიქმნიან წარმოდგენას ენის კონცეპტუალურ სამყაროზე, მის ეთნო-კულტურულ სივრცეზე და საშუალებას მოგვცემენ გავშიფროთ და სწორად გავიაზროთ ის სოციალური და ეთნოკულტურული

სტერეოტიპები, რომელიც მოცემული ენის ენობრივ კოლექტივთანაა დაკავშირებული.

ზემოჩამოთვლილი ლექსიკოგრაფიული პრობლემები, ამ ტიპის ლექსიკონთა არარსებობა, დამეთანხმებით, უარყოფითად აისახება საქართველო-თურქეთის კულტურულ-ეკონომიკურ ურთიერთობებზე. სწორედ ზემოხსენებული ფაქტორებიდან გამომდინარეობს ჩვენი ნაშრომის აქტუალურობა, რადგან კარგად განვითარებული ლექსიკოგრაფია, წარმატებული თარგმანისა და ორ ქვეყანას შორის კულტურულ-ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავების წინაპირობაა.

ჩვენი ნაშრომის სიახლე შემდეგში მდგომარეობს: ჩვენ, არა მარტო თურქულ-ქართულ და ქართულ-თურქულ ლექსიკოგრაფიაში არსებული მდგომარეობის მიმოხილვას და ანალიზს ვაკეთებთ, არამედ ვიკვლევთ თურქულ და ქართულ ენებში არსებულ ლინგვოკულტურულ ერთეულებს, რათა თარგმანმცოდნეობის წარმატებული განვითარებისთვის, ლინგვოკულტურული ლექსიკონის შექმნის აუცილებლობა დავასაბუთოთ.

ამ მიზნის მისაღწევად, კვლევის პროცესში დასახული გვექონდა შემდეგი კონკრეტული ამოცანები:

- 1) ლექსიკოგრაფიის ისტორიის მიმოხილვა თარგმანმცოდნეობის ჭრილში;
- 2) არსებული ლექსიკონების კრიტიკული ანალიზი თურქული და ქართული ენების მასალაზე;
- 3) თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფიის თანამედროვე პერიოდის ტენდენციების შესწავლა;
- 4) ქართული და თურქული კულტურული რეალიების აღქმის პრობლემების დახასიათება ჩატარებული ექსპერიმენტის საფუძველზე;
- 5) ქართულ-თურქული ლინგვოკულტურული ლექსიკონის მასალების დაგროვება და რეკომენდაციების შემუშავება.

სადისერტაციო ნაშრომის თეორიული მნიშვნელობა მდგომარეობს მთელი რიგი ცნებების დაზუსტებასა და დახვეწაში (კულტურული სივრცე, რეალიები, კონოტაციური მნიშვნელობა, ახალი ტიპის მონოლინგვალური ლექსიკონები და

სხვ.). განხილულია ნაკლებად შესწავლილი ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის პრობლემები თარგმანმცოდნეობის ჭრილში.

პრაქტიკული მნიშვნელობა: კვლევის შედეგების პრაქტიკული მნიშვნელობა უდავოა, ვინაიდან ნაშრომში გაანალიზებული მასალა და დასკვნები წარმოადგენენ ინტერესს ლინგვისტიკისთვის, მთარგნელებისთვის, ლექსიკოგრაფებისთვის და მათი გამოყენება შეიძლება მთელი რიგი დისციპლინების პრაქტიკულ მეცადინეობებზე (ლექსიკოლოგია, სოციოლინგვისტიკა, ზოგადი თარგმანის თეორია, ლინგვოკულტუროლოგია, ტექსტის ლინგვისტიკა, კულტურათაშორისი კომუნიკაცია და სხვ).

ჩვენი კვლევის **მეთოდოლოგიურ საფუძველს** წარმოადგენს კომპლექსური მეთოდოლოგია, რომელიც უზრუნველყოფს ეფექტურობას და მიღებული დასკვნების სანდოობას, კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნა შემდეგი მეთოდები და ხერხები: ლინგვისტიკური აღწერის მეთოდი, შედარებით-ტიპოლოგიური კვლევის მეთოდის ძირითადი ხერხები, ინტერპრეტაციისა და განზოგადების მეთოდი, ანალოგიების მეთოდი, ენათშორისი ეკვივალენტობის დადგენის მეთოდი და გერმენეტიკის ძირითადი მეთოდი - განმარტებითი ანალიზი.

კვლევის მიზანმა და ამოცანებმა განაპირობა მისი შემდეგნაირი სტრუქტურა: ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი თავის, დასკვნისა და ბიბლიოგრაფიისაგან (ნაშრომს თან ახლავს დანართი, რომელშიც მოცემულია ლინგვიკულტურული ლექსიკონის პრაქტიკული მასალა და რეკომენდაციები).

თავი I ლექსიკოგრაფია და მისი როლი თანამედროვე საზოგადოებაში

1.1. ლექსიკოგრაფიის არსი

თანამედროვე გლობალიზაციისა და ინტეგრაციის, საინფორმაციო ბუმისა თუ მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში მთარგმნელობითი საქმიანობა და კერძოდ, მთარგმნელობითი ლექსიკოგრაფია, წარმოადგენს საზოგადოების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საზრუნავს, რადგანაც კარგად განვითარებული ლექსიკოგრაფია ქვეყანათა შორის სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე კავშირების

გაღრმავების მიზნით, მაღალკვალიფიციური მთარგმნელობითი კადრების მომზადების წინაპირობაა.

მე-20 საუკუნის დასასრულსა და 21-ე საუკუნის დასაწყისს „ლექსიკონების ეპოქას“, „ლექსიკოგრაფიულ ბუმს“, ხან კიდევ „ლექსიკოგრაფიის ოქროს ხანას“ უწოდებენ (Ференко2013:1). პირველ რიგში, უნდა ავლნიშნოთ, რომ ლექსიკონები - ეთნოსის კულტურის: რელიგიური, პოლიტიკური, მეცნიერულ-ტექნიკური აზროვნების პროდუქტია. იგი ერთადერთი საშუალებაა, რომელსაც ადამიანი თარგმანის, ამ ურთულესი და საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე პროცესის დროს დახმარებისთვის მიმართავს. თარგმანი კი ენობრივი გაუგებრობის გაქარწყლების, ანუ სიტყვის სემანტიკური მნიშვნელობის გაგებინების გარდა, კულტურული ბარიერის გადალახვის, სიტყვის მიღმა არსებული უზარმაზარი ფონური სამყაროს შეცნობის ერთადერთი საშუალებაა, რომლის რეალიზაციასაც ადამიანი ხშირ შემთხვევაში ლექსიკონების საშუალებით ახორციელებს.

ამა თუ იმ ქვეყანაში ლექსიკოგრაფიული განვითარების დონე, ერის კულტურის, საზოგადოებრივი მიღწევების, ამა თუ იმ დროის მონაკვეთში ისტორიული მოვლენების ქრონოლოგიური განვითარების განმსაზღვრელად გვევლინება. სრულყოფილი ლექსიკონი სოციუმში არსებულ ყველა სფეროს, მათ შორის: ლიტერატურას, რელიგიას, ისტორიას, კანონს და ა.შ სფეროებს უნდა ემსახურებოდეს. ლექსიკონური ფორმა უნდა წარმოადგენდეს ენციკლოპედიას, რომლის ძირითად პრინციპს როგორც ენობრივ ელემენტთა თავისებურება, ასევე სიტყვის მიღმა არსებული კონცეპტუალური სამყაროს გათვალისწინება წარმოადგენს.

მიუხედავად ზოგიერთი წყაროებში ლექსიკოგრაფიის ლექსიკოლოგიის ტერმინთან ერთად მოხსენიებისა, ამ ორი ტერმინის დახასიათება მაინც ცალ-ცალკე განსაზღვრებით კეთდება. კრისტალის განსაზღვრებით: ლექსიკოლოგია „ლექსიკონების ლექსიკურ მარაგთან დაკავშირებით შესრულებულ სამუშაოთა შესახებ სემანტიკაში გამოყენებული ტერმინია“, ხოლო ლექსიკოგრაფია „ლექსიკონთა ავტორების მხრიდან განხორციელებული ლექსიკონის შექმნის მეცნიერება და ხელოვნება“. ამ განსაზღვრებით იგი მათ შორის არსებულ განსხვავებაზე აკეთებს ფოკუსირებას, რის საფუძველზეც მიიჩნევს, რომ

„ლექსიკოგრაფია პრაქტიკული ლექსიკოლოგიის დარგად წარმოჩნდება“ (Crystal 2003:267), (ბოზი 2011:10).

1.2. ლექსიკონები წარმოშობიდან დღემდე

პირველი ლექსიკონი სად და რა მიზნით შეიქმნა, უცნობია. აღმოჩენილია ბაბილონელების მიერ შემერების ენის გასაშიფრად, თიხის ფირფიტებზე დაწერილი, სინონიმური ლექსიკონის ფორმით მოცემულ სიტყვათა ჩამონათვალი, რომელიც იყო წინაპირობა ორენოვანი ლექსიკონების შექმნისა. 1990 წლამდე ამ ფირფიტებზე მოცემული სიტყვათა განმარტებები პირველ ლექსიკონებად ითვლებოდა. მხოლოდ 1990 წლის შემდეგ შექმნილ ნაშრომებში გაჩნდა ვარაუდი ორენოვანი ლექსიკონების დაბადებამდე საკმაოდ დიდი ხნით ადრე, საკუთარი ენის გაგებისა და დაცვის მიზნით, ერთენოვანი ლექსიკონების არსებობის შესახებ. ამ ვარაუდის საფუძველზე, პირველ ლექსიკონად არა ორენოვანი, არამედ ერთენოვანი ლექსიკონები იქნა მიჩნეული. როგორც აღმოჩნდა, ლექსიკონების ისტორია ძველი ეგვიპტის პერიოდს უკავშირდება (ბაშკანი 2014:2).

ლექსიკური ფონდის აღწერამ დღევანდელი სახე დაახლოებით XVII საუკუნის ბოლოდან მიიღო. მე-18 საუკუნის ბოლოს, გამოჩნდა მასალები, რომლებსაც ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ ლექსიკონის სახე, მაგრამ წარმოადგენდნენ წინა სალექსიკონო სამუშაოებს, ეს იყო ეტაპი გამოცდილების დაგროვებისა ანუ მცდელობა პირველი ლექსიკონის შექმნისა. წინა პლანზე წარმოჩნდა ბეჭდური ჯიბის ფორმატის ორენოვანი ლექსიკონი, რომელიც გამომდინარე პოლიტიკური ვითარებისა, ძირითადად სამხედრო ხასიათის მასალებსა და ინსტრუქციებს შეიცავდა, ასეთი ტიპის წიგნებში ხშირ შემთხვევაში მოთავსებული იყო ასევე ლექსიკონი, სასაუბრო და მოცემული ენის მოკლე გრამატიკა (ლიპოვსკა 2009:17). მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში დაიწყო გრამატიკული ლექსიკონების გამოცემა, რომელშიც არის სტატიები, მიძღვნილი ლინგვისტურ ტერმინებზე და მკითხველისთვის მის გაგებინებაზე. ასეთი ტიპის ნაშრომები ლინგვისტურ ენციკლოპედიას წარმოადგენს და ემსახურება ენის გრამატიკულ აღწერა-გაგებინებას (ლიპოვსკა 2009:28).

თანამედროვე ლექსიკოგრაფია. როგორც ო. ფასენკო აღნიშნავს, ლექსიკოგრაფიული პრაქტიკის განვითარება 4 ძირითადი მიმართულებით განისაზღვრება: **პირველი** ესაა ყველაზე აქტიურად გამოყენებადი ტერმინოლოგიური, სასწავლო ლექსიკონები (სკოლის მოსწავლეების, სტუდენტების და სხვადასხვა სფეროში მოღვაწე სპეციალისტებისთვის), ორენოვანი ლექსიკონები (უცხო ენის შემსწავლელთათვის) და ა.შ. **მეორე მიმართულება** ლექსიკოგრაფია მოღვაწეობისა - ახალი ტიპის ლექსიკონების შემუშავება, რომელიც გამოხატავს ენობრივი სისტემის არა სტატიკას, არამედ დინამიკას. ცვლილებები, რომელიც ხდება ენაში, ეხება მისი განვითარების დონეს და რასაკვირველია გამოწვეულია სხვადასხვა მიზეზებით. ამიტომ, ყოველი ახალი ლექსიკონი, რომელიც ასახავს ენობრივ ცვლილებებს - განსაზღვრული ფორმით სისტემატიზირებული მონაკვეთია ენობრივი და მეტყველებითი რეალობისა. უპირველეს ყოვლისა, ენა იცვლება ისტორიულ ასპექტში. ამიტომ, ხშირ შემთხვევაში ლექსიკოგრაფიული გამოცემა (ისტორიული ლექსიკონები) დაკავშირებულია მოცემული ენის განვითარების სხვადასხვა ეტაპებთან (Фесенко 2013:2). **მესამე მიმართულება** თანამედროვე ლექსიკოგრაფიისა, ესაა კომპლექსური ლექსიკონების მეცნიერებასთან კვეთაში შექმნა. უპირველეს ყოვლისა, ესაა ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონები, რომელიც ასახავს მოცემული ენის კონცეპტუალურ სფეროს, ლექსიკონები, რომლებიც მიმართულია „ენობრივი სურათის რეკონსტრუქციასთან“. ჩვენი გადმოსახედიდან ყველაზე რთული და ამავდროულად პროდუქტიული არის **მეოთხე მიმართულება** თანამედროვე ლექსიკოგრაფიისა - კომპიუტერული ლექსიკონის შექმნა. ზუსტად ეს ლექსიკოგრაფიული ფორმა საშუალებას მოგვცემს უახლოეს მომავალში გავაერთიანოთ კვლევების შედეგები, რომლებიც მიმართულია ზემოჩამოთვლილი ლექსიკონების შესაქმნელად (Фесенко 2013:5-6).

კომპიუტერული ლექსიკოგრაფია. მსოფლიოში დღევანდლამდე ათასობით პროგრამა შეიქმნა და დღემდე მიმდინარეობს შექმნის პროცესი. განსაკუთრებით დიდია ლექსიკონების და ტექსტების ელექტრონულ სისტემაში გადაყვანის მოთხოვნილება, რომელიც ადამიანისთვის, ისეთი მძიმე და შრომატევადი სამუშაოს განხორციელებისას, როგორცაა თარგმანი, უზარმაზარი შეღავათია.

მიუხედავად დღევანდელი ტექნოლოგიური განვითარებისა, დღემდე აღმოუფხვრელი რჩება რიგი ხარვეზები, რომელიც სრულფასოვანი კომპიუტერული თარგმანის ხელისშემშლელ პირობად რჩება. მონაცემთა ელექტრონულ სისტემაში გადაყვანა რასაკვირველია მნიშვნელოვანია, თუმცა მთავარი ამ მონაცემთა სტრუქტურის დეტალური დამუშავებაა. მაგალითად: ელექტრონული ლექსიკონის შესაქმნელად მონაცემთა გადატანისას სიტყვების ფორმაცვალების (არსებითი სახლი, ზედსართავი, ნაცვალსახელი და ა. შ) თავისებურებანი (მხოლოდ უცხო ენიდან შემოსული სიტყვა შეიძლება გამოირიცხოს), სინონიმური და ანტონიმური ანალიზი, მართლწერა, სიტყვის წარმოშობა, გამოყენების სპექტრი, ზმნების უღლებები და ა.შ. ყველა ენობრივი თავისებურება ცალ-ცალკე უნდა დამუშავდეს. ეს ყველაფერი მხოლოდ სიტყვისა და განმარტებისთვის გამოყოფილი ორი გრაფით არ უნდა შემოიფარგლოს, ყველა ენობრივი თავისებურებისა და ფორმაცვალებისათვის მონაცემთა ბაზაში ცალკე გრაფა უნდა შეიქმნას და სისტემას უნდა გაეცნოს, რადგან კომპიუტერს მხოლოდ მიცემული კრიტერიუმების მიხედვით შეუძლია ანალიზის გაკეთება და დასკვნის გამოტანა (Sarigül 2011:42).

კომპიუტერულ-ენათმეცნიერული საერთო პრობლემის მოგვარების გზად მხოლოდ ერთობლივი ინფორმაციის გაზიარებითი მუშაობა გვესახება: პროგრამისტებისა და ენათმეცნიერების ცოდნის გაერთიანების შემთხვევაში დაუჯერებელ დონეზე იქნება განვითარება, უთვალავი პროგრამა შეიქმნება, სხვადასხვა ადამიანების მხრიდან შექმნილი პროგრამები, დაგროვილი გამოცდილება და კომპიუტერული ენათმეცნიერების სასურველ შედეგზე მიღწევა კი იქნება საფუძველი შემდგომში ავტომატური ტექნოლოგიებისა და სისტემების, მომენტალური თარგმანის, ტექსტის კომპიუტერული ანალიზის პროგრამული უზრუნველყოფისა (Sarigül 2011:52).

1.3. ქართული ლექსიკოგრაფიის ისტორიიდან

ქართულ ლექსიკოგრაფიას უდიდესი ტრადიციები და ხანგრძლივი ისტორია აქვს. "მუშანიკის წამების" დახვეწილი ლიტერატურული ენა მოწმობს, რომ V საუკუნისათვის უკვე არსებობდა კარგად განვითარებული ქართული

საღვთისმეტყველო და სამეცნიერო ტერმინოლოგია. VIII-IX საუკუნეებში გრიგოლ ხანძთელის თაოსნობით შექმნილმა ტაო-კლარჯეთის ლიტერატურულმა სკოლამ ახალი ეტაპი შექმნა ტერმინოლოგიის განვითარებისათვის (ტარიელ ფუტკარაძე:2006). ქართულ ლექსიკონთაგან უძველესია 3084 სიტყვიანი სტეფანო პაოლინის და ნიკიფორე ირზახის მიერ შედგენილი ქართულ-იტალიური ლექსიკონი (გამოცემულია რომში1629 წელს);

ლექსიკოლოგიურ-ლექსიკოგრაფიული წინსვლები ვახტანგ მეექვსისა და სულხან-საბას საგანმანათლებლო მოღვაწეობით XVII საუკუნიდან იწყება. საბას "ლექსიკონი ქართული" მრავალი კუთხითაა საინტერესო (დიდი ლექსიკოგრაფი გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ ქართველებს მანამდეც ჰქონიათ ლექსიკონი, რომელიც "ჟამთა ვითარებითა უჩინოდ ქმნილიყო"); საბას ლექსიკოგრაფიული შედეგრი დღესაც ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა ამა თუ იმ დარგის ტერმინების შემუშავების დროს. ქართული ლექსიკის ისტორიისათვის ასევე მნიშვნელოვანია ვახტანგ მეექვსის, ვახუშტი ბატონიშვილის, ანტონ კათალიკოსის, დავით რექტორის, ნიკო და დავით ჩუბინაშვილების მემკვიდრეობა. (ტარიელ ფუტკარაძე:2006).

XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველო რუსეთის რუსეთის იმპერიის ნაწილად იქცა, რის შედეგადაც, თარგმნითი ლექსიკოგრაფია შემოიფარგლა მხოლოდ რუსულ-ქართული ლექსიკონების შედგენითა და გამოცემით (მარგალიტაძე 2011:3).

მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში საქართველო საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთი შემადგენელი წევრი გახდა, უცხოენოვანი ლიტერატურის თარგმანები რუსულ ენაზე ხორციელდებოდა და ქართული ლექსიკოგრაფიაც ქართულ-რუსული ლექსიკონებით შემოიფარგლა. მე-20 საუკუნის ბოლოს, საბჭოთა კავშირის რღვევამ და საქართველოს მიერ ევროპული გეზის აღებამ, შესაბამისად ახალი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ურთიერთობების დამყარების მცდელობამ, ქართული ლექსიკოგრაფია ქართულ-უცხოენოვანი ლექსიკოგრაფიის სწრაფი განვითარების საჭიროების წინაშე დააყენა.

დღეს, თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში, როცა მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებთან ურთიერთობებზეა დამყარებული ჩვენი ქვეყნის სოციალურ-

ეკონომიკური წინსვლა, როცა გარე სამყაროსთან ურთიერთობისას, კულტურულ გაუგებრობზე ფარდის ახდის ერთადერთ საშუალებად თარგმანი და მისი ხერხემალი - ლექსიკონები გვევლინება, ქართული ლექსიკოგრაფიის ორენოვანი ნაშრომები მეტწილად საყოფაცხოვრებო ლექსიკის მქონე და დაბალი ხარისხის ლექსიკონებით შემოიფარგლება.

1.4. თურქული ლექსიკოგრაფიის ისტორიიდან

თურქული ლექსიკოგრაფიის აღმოსავლურ გავლენად არაბული და სპარსული, ხოლო დასავლურ გავლენად ევროპულ ენებთან ერთად რუსული ენის ლექსიკონური ტრადიციები გვევლინება. მე-11 საუკუნეში Kaşgarlı Mahmut'un "Divanülugat-it-Türk" ლექსიკონით დაწყებული, ყივჩაღური, ჩაღათაური, ოსმალური, რუსული ცარიზმის, მე-20 საუკუნის მოსვლისას, საბჭოთა ეპოქის ქრონოლოგიურად პერიოდებგამოვლილი თურქული ლექსიკოგრაფიული ისტორია, მსოფლიო ლექსიკოგრაფიული მემკვიდრეობისათვის მნიშვნელოვანი წვლილის შემტანი ლექსიკონებით დღემდე გრძელდება. თურქულ ლექსიკოგრაფიაზე საუბრისას, შეუძლებელია არ ვისაუბროთ მისი საფუძვლის ჩამყრელ არაბულ ლექსიკოგრაფიაზე, რადგან პირველი თურქოლოგიური ნაშრომი მთლიანად არაბული მეცნიერების თეორიასა და მეთოდოლოგიურ პრინციპებზეა აგებული (Cumakunova 2011:17).

ოსმალური სტამბის დაარსებამდე არსებული ყველა ლექსიკონი არაბული ლექსიკოგრაფიის საფუძველზეა შედგენილი. მე-18 საუკუნემდე ძირითადად თურქული ლექსიკის მქონე ლექსიკონები არ გვხვდება. ესას მეჰმედის მე-18 საუკუნეში შედგენილ "Lehçet-ül Lugat" სახელწოდების ლექსიკონში (1732) ძირითადი ადგილი უკვე თურქულ სიტყვებს უჭირავს და ამ სიტყვების არაბული და სპარსული ეკვივალენტებია მოცემული (BİNGÖL 2006:6).

თურქული ენის საკითხებთან დაკავშირებული ნაშრომების ოფიციალურ და სამეცნიერო ჩარჩოებში მოქცევის მიზნით, შეიქმნა თურქული ენის კვლევითი საზოგადოება (შემდგომში, 1932 წელს სახელწოდება თურქული ენის საზოგადოებით შეცვალა). ამ საზოგადოებამ თავზე აიღო ლექსიკონების შექმნაც და თურქული ლექსიკური მარაგის დასაფიქსირებლად შეგროვება-მოძიებითი საქმეების წარმოებაში დიდი წვლილი შეიტანა. თურქული ენის საზოგადოებაში

მოღვაწე, ლექსიკოგრაფ მეჰმედ ალი ალაქაის მომზადებული, მე-20 საუკუნის ახალი თურქული ენის ლექსიკური მარაგით გამდიდრებული, 2 ტომიანი „Türkçe Sözlük - თურქული ლექსიკონი“ (1983) ყველაზე მნიშვნელოვანი ლექსიკონებიდან ერთ-ერთია. შემდგომ წლებში გამოცემული ლექსიკონები, აშკარად ამ ლექსიკონის საფუძველზე იქმნება (BİNGÖL 2006:8).

თურქული ენათმეცნიერება ლექსიკოგრაფიული თეორიის, ტერმინოლოგიასა და მიზნებთან დაკავშირებული მონოგრაფიების სასწრაფოდ შექმნას საჭიროებს. აუცილებელია დღევანდლამდე გამოქვეყნებული ყველა ლექსიკონის ყურადღებით გამოკვლევის, არსებულ უპირატესობებზე ხაზგასმისა და ხარვეზების აღმოსაფხვრელი ღონისძიებების საფუძველზე ლექსიკოგრაფიული განვითარების საკითხის დღის წესრიგში დაყენება. ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელი სამუშაოების ჩატარება კი არსებული კომპეტენტური საზოგადოების მოვალეობაა, რომელიც თურქეთის ლექსიკოგრაფიულ სამუშაოებში დიდი წვლილის შეტანას უზრუნველყოფს (Usta 2010:9).

თავი II თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ლექსიკონების ანალიზი

2.1. თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის თანამედროვე მდგომარეობა

ჩვენი ინტერესის სფეროს, მსოფლიო ლექსიკოგრაფიული განვითარების ფონზე, თურქულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიაში არსებული მდგომარეობა, თანამედროვე თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიული საქმიანობის შედეგების შეფასება, ამ დარგში არსებული პრობლემების აღწერა-გაანალიზება, განვითარების გზებსა და პერსპექტივებზე მსჯელობა წარმოადგენს, ვინაიდან, სწორედ განვითარებული ლექსიკოგრაფიაა წარმატებული თარგმანის წინაპირობა, რომელიც წარმოადგენს სამყაროსთან დამაკავშირებელ ხიდს და სხვა ერებთან კულტურულ-ეკონომიკური, პოლიტიკური ურთიერთობის განვითარებას უზრუნველყოფს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო წლები საქართველოსა და თურქეთს შორის ეკონომიკური და სოციალური კავშირების გაღრმავებით გამოირჩევა. ამ

ურთიერთობამ ფაქტობრივად, ყველა სფერო მოიცვა: ვაჭრობა, ტურიზმი, მშენებლობა, განათლება; გაიხსნა ბანკები, სკოლები, უნივერსიტეტები. სტუდენტები და მოსწავლეები ჩაერთვნენ გაცვლით პროგრამებში, გაიზარდა მოთხოვნა მთარგმნელებზე მშენებლობისა და ტურიზმის სფეროში.

მსოფლიოში არსებული ლექსიკოგრაფიული ბუმის ფონზე, სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის თანამედროვე სურათი აბსოლუტურად განსხვავებული სახით წარმოგვიდგება, ანუ, პირდაპირ და შეულამაზებლად რომ აღვნიშნოთ, სერიოზული განგაშის საფუძველს იწვევს.

ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფიის განვითარებაზე ძალიან დიდი გავლენა იქონია საბჭოთა პერიოდმა, რომლის დროსაც თარგმანები მხოლოდ რუსულ ენაზე იქმნებოდა. მე-20 საუკუნის ბოლოს, საბჭოთა კავშირის დაშლამ და საზღვრების გახსნამ, თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ლექსიკონებისადმი დიდი მოთხოვნა გამოიწვია. ყველასათვის ცნობილი ისტორიული მოვლენების გამო, რუსულ-თურქული ლექსიკონები საქართველოში მრავლად მოგვეპოვება, ხოლო ქართულ-თურქული ლექსიკონების სიმწირეს კი, დღეს, თურქეთ-საქართველოს შორის კულტურულ-ეკონომიკური ურთიერთობების გააღრმავების ფონზე, მწვავედ განვიცდით.

მთლიანად გადასამუშავებელია დარგობრივი ტერმინოლოგია, რომელიც საბჭოთა კავშირის პერიოდში რუსული ენის გავლენით იქმნებოდა. შესამუშავებელია იმ დარგების ტერმინოლოგია, რომლებიც საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ გახდა აქტუალური: ეკონომიკური, საბირჟო, საბანკო, საფინანსო, პოლიტიკური, სამხედრო და სხვა (მარგალიტაძე:2010).

გარდა ლექსიკონთა მწირი რაოდენობისა, სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ არსებული ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონების უმრავლესობა ძირითადად ცნობარის სახეს ატარებს, შეიცავს სიტყვათა მნიშვნელობების მწირ ინფორმაციას და ორიენტირებულია ენის ლექსიკური მარაგის ზედაპირულ ცოდნაზე. ხშირ შემთხვევაში, არსებული ლექსიკონები არ იძლევა სიტყვის კონტექსტუალურ განმარტებას, მოცემულია სიტყვის მხოლოდ ერთი ან ორი ძირითადი მნიშვნელობა, რომელიც მოკლებულია ყოველგვარ საილუსტრაციო მასალას, სიტყვის შესახებ ელემენტარულ მორფოლოგიურ

ინფორმაციას და ა.შ. თურქული ენის მომხმარებელთა მზარდი ბაზრის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად, ეს ლექსიკონები საჭიროებენ სერიოზულ დახვეწას სხვადასხვა კრიტერიუმების გათვალისწინებით.

თანამედროვე ეპოქაში, როცა თურქეთთან პარტნიორული თანამშრომლობის საკითხი ორმხრივი ურთიერთობების გაღრმავებასა და ეკონომიკური კავშირების გაზრდას ემსახურება, დამეთანხმებით, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია თურქულ-ქართული ეკონომიკისა და ბიზნესის განმარტებითი ლექსიკონები, განსაკუთრებით კი ენციკლოპედიური სახის ეკონომიკური ლექსიკონები, რომელებიც ეკონომიკური ტერმინოლოგიის უდიდეს ბაზას მოიცავენ. არ მოგვეპოვება სამწუხაროდ სიტყვის ფლექსიურ ფორმათა აღმწერი თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული გრამატიკული ლექსიკონები, რომელიც უცხო ენის შემსწავლელისთვის ნამდვილი მონაპოვარია.

გარდა იმისა, რომ ზემოჩამოთვლილი ლექსიკონების არარსებობა სერიოზულ პრობლემებს უქმნის მთარგმნელს ესოდენ რთული საქმიანობის განხორციელებაში, თარგმნისას სამწუხაროდ, სხვა პრობლემებსაც ვაწყდებით: მაგალითად, გადასახედი და დასახვეწია თურქი ლექსიკოგრაფების მიერ შედგენილი ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონები, სადაც საკმაოდ ხშირია სიტყვათა სემანტიკური მნიშვნელობების დამახინჯების ფაქტებიც, რომელიც ენის არასაფუძვლიანი ცოდნით, ზოგ შემთხვევაში კი ფონური ცოდნის არქონითაა გამოწვეული.

როგორც ცნობილია, საზოგადოებაში მიმდინარე მოვლენები მაშინვე ენაში ჰპოვებს ასახვას, რის შედეგადაც ენაში ჩნდება ახალი სიტყვები, უამრავი ახალი ეკონომიკური თუ კულტუროლოგიური უნივერსალია. ამ უნივერსალიების სხვა ენისა და ფონური ცოდნის მატარებლისთვის გაგებინების ერთადერთ საშუალებად ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკოგრაფია გვევლინება, რომელიც ლექსიკოგრაფიის განვითარების უმაღლეს საფეხურს წარმოადგენს. ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონები გვიქმნიან წარმოდგენას ენის კონცეპტუალურ სამყაროზე, იმ უზარმაზარ კულტუროლოგიურ სივრცესა და სულიერ ფასეულობებზე, რომელიც მოცემული ენის ენობრივ საზოგადოებასთანაა შესისხლხორცებული. მსგავსი ლექსიკონები მეტად დაეხმარება მთარგმნელს,

რათა მისმა ნათარგმნმა ტექსტმა წყარო ტექსტის მსგავსი ზეგავლენა მოახდინოს მკითხველზე, რადგანაც თარგმანის ადრესატი სხვა კულტურისა და განსხვავებული ფონური ცოდნის მატარებელია. ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონების შექმნის ამოცანას მივყავართ თეზაურუსული, იდეოგრაფიულ-განმარტებითი ლექსიკონის კვალზე, რომელიც, როგორც ს. ნიკიტინა ამბობს, „კულტურულ-ენობრივი სურათის აღმოჩენის ინსტრუმენტად“ გვევლინება.

როგორც ვხედავთ, ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფია ზემოჩამოთვლილ ლექსიკონთა სახეობების დეფიციტს განიცდის. არსებული ჩამორჩენის დაძლევა ლექსიკოგრაფების მხრიდან სერიოზული პროექტების დასახვასა და მუხლჩაუხრელ შრომას მოითხოვს, ვინაიდან კარგად განვითარებული ლექსიკოგრაფია წარმატებული თარგმანისა და შესაბამისად, ორ ერს შორის არსებული ეკონომიკურ-კულტურული ურთიერთობის გაღრმავების წინაპირობაა.

2.2. განმარტებითი ლექსიკონების ანალიზი

განმარტებითი ლექსიკონების მეშვეობით ხორციელდება ლექსიკოგრაფიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია – მშობლიური ენის აღწერის, ნორმალიზაციისა და დოკუმენტირების ფუნქცია. XVIII საუკუნიდან მშობლიური ენის აღწერისა და ნორმალიზაციის ფუნქცია იქცა ლექსიკოგრაფების მთავარ ამოცანად ევროპის ქვეყნებში (margaliti.com/members/semasiology/lecture6.pdf).

ქართული განმარტებითი ლექსიკონებისგან აღსანიშნავია რვატომეული განმარტებითი ლექსიკონი, რომელიც გასული საუკუნის 50-იან 60-იან წლებში შეიქმნა დიდი ქართველი ენათმეცნიერის, აკადემიკოს არნოლდ ჩიქობავას საერთო რედაქტორობით. ლექსიკონში განმარტებულია 113 000-მდე სიტყვა, რაც, როგორც ლექსიკონის წინასიტყვაობაშია ნათქვამი, არ ამოწურავს ქართული ენის ლექსიკურ სიმდიდრეს. ლექსიკონის I ტომი 1950 წელს გამოვიდა, ხოლო ბოლო, მერვე ტომი - 1964 წელს. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის ახალი რედაქციის გამოცემა დაიწყო 2008 წელს. 2010 წელს გამოქვეყნდა ახალი რედაქციის მეორე ტომი. იმედია, ახალი რედაქციის რვატომეულის გამოცემა გაგრძელდება და რამდენიმე წელიწადში დასრულდება (margaliti.com/members/semasiology/lecture6.pdf).

თანამედროვე, წიგნად დაბეჭდილ, თურქულ განმარტებით ლექსიკონთაგან თურქული ენის საზოგადოების მიერ „თურქული ლექსიკონის“ მეათე გამოცემაა აღსანიშნავი, რომელიც 2005 წელს, პირველი გამოცემის 60 წლისთავზე გამოიცა. ამ ლექსიკონში წინამორბედი გამოცემების მსგავსად დეტალურადაა ასახული ენაში მიმდინარე ცვლილებები. თურქული ლექსიკონის ლექსიკური მარაგი სიტყვებით, ტერმინებით, გამოთქმებით, ნაწილაკებითა და სიტყვათა მნიშვნელობებით 104.481 სიტყვისაგან შედგება (Türk Dil Kurumu 2015:11). ვრცელი კონტექსტური განმარტებებით, სიტყვის გამოყენების ვრცელი მაგალითებით, გამოთქმებით, ფრაზეოლოგიზმებით, სიტყვის ლიტერატურაში გამოყენებული ვრცელი ამონარიდებით, თურქული ენის საზოგადოების მიერ გამოცემულ „თურქულ ლექსიკონს“ მთარგმნელისთვის უზარმაზარი დახმარების გაწევა შეუძლია.

2.3. ორენოვანი ლექსიკონების სტრუქტურა და მათი ანალიზი

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თურქულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიულ მდგომარეობას გადაუჭარბებლად შეიძლება ეწოდოს სავალალო. როგორც ვიცით, საქართველო, საბჭოთა კავშირში შესვლის შემდეგ, მოექცა რუსული ენის გავლენის ქვეშ, რის შედეგადაც, ლიტერატურული თარგმანები მხოლოდ რუსულ ენაზე ხორციელდებოდა, ლექსიკონებიც, შესაბამისად, რუსულ-უცხოურ ენაზე გამოიცემოდა. მე-20 საუკუნის ბოლოს, საბჭოთა კავშირის დაშლამ და საზღვრების გახსნამ, თურქეთ-საქართველოს შორის გააღრმავა ურთიერთობები, რამაც გამოიწვია სერიოზული მოთხოვნა ქართულ-თურქული სხვადასხვა ტიპის ლექსიკონების შექმნისა.

ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონების დღევანდელი სურათი სამწუხაროდ მეტად უბადრუკად გამოიყურება: სიტყვა სტატიის ღარიბი მოცულობა ხშირ შემთხვევაში აბსოლუტურად მოკლებულია სიტყვის საილუსტრაციო მასალას და როგორც ცნობარს, მომხმარებლისთვის მხოლოდ გარკვეული ზედაპირული დახმარების გაწევა შეუძლია: არა აქვს მოცემული ინფორმაცია სიტყვის სინტაქსურ-მორფოლოგიურ ფლექსიურ ფორმათა თავისებურებების შესახებ, ლექსიკონის შემადგენელი ერთეულები არ არის ენისთვის დამახასიათებელი ლინგვოკულტუროლოგიური ერთეულებით:

ფრაზეოლოგიზმებით, მეტაფორებით, ანდაზებით, მყარი შესიტყვებებით განმარტებული და ხშირ შემთხვევაში სიტყვა მხოლოდ ერთი-ორი სინონიმური განმარტებებით შემოიფარგლება.

ასეთი ლექსიკონია მაგალითად: ვ. ჯანგიძისა და ს. ჯიქიას მიერ შედგენილი ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონი, გამოცემული 1998 წელს. რაც შეეხება ლექსიკონის მთავარ საბაზისო ნაწილს, ყველა სიტყვის წინ მითითებულია მისი გრამატიკული დახასიათება, სიტყვის განმარტება მხოლოდ ერთი-ორი სინონიმით შემოიფარგლება და ზოგ, იშვიათ შემთხვევაში, მოცემულია 1-2 შესიტყვების სახით განმარტება.

მაგალითად: ანგარიში: *is. Hesap; hesaplama; f. Hesaplamak, hesap etmek* (ჯანგიძე, ჯიქია 1972:21).

Taş s. ქვა. Taşçı ქვისმთლელი. Taşlık ქვიანი ადგილი (ჯანგიძე, ჯიქია 1972:246).

ასეთივე დახასიათება შეიძლება მიეცეს ექრემ ფოლათის თურქულ-ქართულ ლექსიკონსაც, რომელიც მოიცავს თურქული ენის ყველაზე ხშირად გამოყენებად 8 000 სიტყვას. მაგალითისთვის მოვიყვან ლექსიკონის ერთ-ერთ შედარებით დიდი მოცულობის მქონე სიტყვა სტატიას:

Bağlanmak დაკავშირება (დაუკავშირდება) canlı yayına ~ პირდაპირ ეთერში დარეკვა (დარეკავს) internete ~ ინტერნეტის ქსელში ჩართვა (ინტერნეტის ქსელში ჩაერთვება) (ფოლათი 2010:22). *ნაწარმოები სიტყვები: Bağlantı 1. კავშირი 2. ურთიერთობა. Internet ~ sı - ინტერნეტის ქსელი, İnternet ~ sı - სატელეფონო კავშირი. Bağlı 1. დაბმული, შეკრული 2. დაქვემდებარებული 3. დაკავშირებული.*

ხშირ შემთხვევაში კი სიტყვა სტატიის განმარტებას ასეთი ღარიბული მოცულობა აქვს: *Heyecanlamak ზმ. დელვა (დელავს)* (ფოლათი 2010:112).

როგორც ვხედავთ, ექრემ ფოლათის ლექსიკონური განმარტებები, ზემოხსენებული ლექსიკონის მსგავსად სათანადო დახმარებას ვერც რომელიმე დარგში მოღვაწე სპეციალისტს გაუწევს, რადგანაც ლექსიკონი ტერმინების მოცემულობა-განმარტებებით ვერ დაიკვეხნის, ლინგვისტური თვალსაზრისით, ვერც ენის შემსწავლელს გაუწევს სათანადო დახმარებას, რადგანაც განმარტებებში არაფერია ნათქვამი სიტყვის სინტაქსურ-მორფოლოგიურ ფლექსიურ ფორმათა

თავისებურებების შესახებ. ამიტომაც ასეთი ტიპის ლექსიკონებს მხოლოდ ენის შემსწავლელისა თუ მთარგმნელისთვის ენის ლექსიკური ფონდის ზედაპირული აღწერა შეუძლიათ.

თურქეთში გამოცემულ ლექსიკონთაგან აღსანიშნავია ანკარაში, 2010 წელს თურქული ენის საზოგადოების მიერ გამოცემული ქართულ-თურქული ლექსიკონი, რომლის შემდგენელი იბრაჰიმ არისოია. ლექსიკონი 23000-ზე მეტ სიტყვას მოიცავს სხვადასხვა სფეროებიდან. ქართულ სიტყვებს თან ახლავს ტრანსკრიფცია თურქული ასოებით, მითითებული აქვს მეტყველების ნაწილი და აუცილებელი განმარტება ძირითადი მნიშვნელობის შესახებ, შეძლებისდაგვარად მოცემულია სინონიმები. ზემოხსენებულ ლექსიკონს ენის შემსწავლელისთვის საწყის ეტაპზე გარკვეული დახმარების გაწევა მართლაც შეუძლია, მაგრამ ლექსიკონის ლექსიკური მარაგისა და მისი განმარტებების შესწავლისას, საკმაოდ დიდი რაოდენობის გრამატიკულ, სემანტიკურ და მართლწერით შეცდომებს ვაწყდებით როგორც წყარო, ასევე დაპირისპირებულ ენაში:

ხშირად გვხვდება მნიშვნელობა და ფორმადამახინჯებული, ხანაც კი გაურკვეველი შინაარსის სიტყვები, *გაშხამება - zehirlemek* (არისოი, 2010:86), როგორც ჩანს მოწამვლაა ნაგულისხმევი; *გამომწველი* (არისოი, 2010:67), ერთი შეხედვით ეს სიტყვა წველასთან კავშირში შეიძლება მოვიაზროთ, თუმცა თურქული შესატყვისის *meydan okuyan-ის* მიხედვით, ავტორს „გამომწვევი“ ჰქონდა მხედველობაში, აქ როგორც ჩანს მართლწერით შეცდომას აქვს ადგილი, *გაპრტყვნა - koparmak, yolmak* (არისოი, 2010:77), *თურქული შესატყვისის მიხედვით, ავტორს როგორც ჩანს გაბრდღვნა, მოგლეჯა, მოწყვეტა ჰქონდა მხედველობაში) და მრავალი მისთ.* როგორც ვხედავთ, საქმე გვაქვს წყარო ენის სიტყვის სემანტიკურ და მართლწერით ცდომილებასთან. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ საძიებელი სიტყვის დამახინჯებულად მოწოდების გამო, მოცემულ ლექსიკური ფონდში სასურველი სიტყვის მოძიება საკმაოდ ძნელია, საქმე კიდევ უფრო რთულდება, როცა დამახინჯებულ სიტყვებს ხშირ შემთხვევაში არასწორი განმარტებაც ახლავს თან. მაგ: *გატლინკება* (არისოი 2010:81), ჩემი, როგორც მკითხველის ასოციაცია ტლინკებს უკავშირდება, თუმცა რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, განმარტებად: *kabalaşmak* (ანუ უხეზად ქცევა, უხეზად

გახდომა) უწერია; დაჩითება (არისოი 2010:125), საინტერესოა სად იპოვა ეს სიტყვა ავტორმა და რატომ მიუსადაგა თურქული შესატყვისად *büyümek* (გაზრდა), *gelişmek* (განვითარება) და ა.შ.

რაც შეეხება ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფიის მაგისტრის, ორჰან მემიშიშის ქართულ-თურქულ და თურქულ-ქართულ ლექსიკონს, იგი სემანტიკური თვალსაზრისით ზემოხსენებული ლექსიკონის გაუმჯობესებულ ვარიანტს წარმოადგენს. რაც შეეხება ლექსიკონის მთავარ საბაზისო ნაწილს, სიტყვა სტატიას, მოცემულ სიტყვას არ ახლავს სიტყვის გრამატიკული დახასიათება, არ ახლავს ლექსიკური ერთეულის სინტაქსური და მორფოლოგიური ფლექსიური ფორმები, რომელიც ენის შემსწავლელს დამწყებ სტადიაზე მნიშვნელოვნად გაუადვილებს სიტყვის გრამატიკულად წარმოებას, სიტყვა სტატიაში არ არის ან ძალიან მწირი სახით არის მოცემული ილუსტრაციული მასალა, რომელიც ნათელს ჰფენს მისი გამოყენების არეალს. სიტყვა სტატიის ყველაზე ვრცელი მოცულობა დაახლოებით ასე გამოიყურება:

Düşmek – 1) ჩავარდნა, დავარდა;

kabine düştü კაბინეტი დამარცხდა;

fiyarlار düşüyor ფასები ეცემა;

yere düştü მიწაზე (დავარდნა),

bayram pazara düşüyor ზეიმი კვირა დღეზე მოდის.

2) წასვლა, გაყოლა

Arkama düş უკან გამომყევი

თუმცა, როგორც წინასიტყვაობაში აღნიშნავს, ავტორს არა აქვს პრეტენზია, რომ ლექსიკონი საუკეთესოა, თუმცა მისი აზრით, ეს ლექსიკონი გარკვეულწილად შეძლებს არსებული სიცარიელის შევსებასა და ქართულ-თურქული კულტურული ურთიერთობების განვითარებაში გარკვეულ წვლილი შეტანას.

მთარგმნელისთვის, თარგმანის განხორციელების დროს წარმოშობილ სირთულეთაგან ერთ-ერთი ენაში ფრაზეოლოგიზმების არსებობაა. ყველა ენაში არსებობს მყარი შესიტყვებები, სხვადასხვა სემანტიკური დატვირთვის მქონე ამა თუ იმ სიტყვათა ერთობლიობა, რომელთა ფლობა მხოლოდ ცალკეული ლექსიკური ერთეულების სემანტიკური მნიშვნელობების ცოდნით არ

განისაზღვრება. ამ გაუგებრობის თავიდან აცილების ერთადერთი გამოსავალი ფრაზეოლოგიზმების ლექსიკონია, რომლის მიზანს წყარო ტექსტში არსებული მყარი შესიტყვებების ადეკვატური შესატყვისის მკითხველზე მიწოდებას წარმოადგენს. ასეთი ლექსიკონია ეთერ მამულიას 2006 წელს გამოცემული, „თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი“. როგორც შესავალში წერია, ლექსიკონში წარმოდგენილი ფრაზეოლოგიზმების წყაროდ გამოყენებულია ორივე ენაში არსებული სხვადასხვა სახის ლექსიკოგრაფიული ხასიათის ნაშრომები, მხატვრული ლიტერატურა, პრესა და სხვა. თურქული მხატვრული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმანის ნაკლებობის გამო, თურქული წინადადებების თარგმანთა უმეტესობა კი ავტორების მიერაა შესრულებული (მამულია 2006:7).

ენის ფრაზეოლოგიზმები ერის სულიერ მდგომარეობის, ხალხის ყოფაცხოვრების, ისტორიული წარსულის ამოძახილია. ფრაზეოლოგიზმებზე გვერდის ავლა და არცოდნა მეტად გაუგებარ და უხერხულ მდგომარეობაში აგდებს მთარგმნელს თარგმნის განხორციელებისას, რამეთუ ისეთი ფრაზეოლოგიზმის თარგმნა ან გამოყენება როგორცაა:

1. *iğne yutmuş köpeğe döndü* „ნემსგადაყლაპულ ძაღლს დაემსგავსა“ - გახდა, გაძვალტყავდა, ღონე გამოეცალა; ◇, კატის ნათრევს დაემსგავსა, მუცელი ხერხემალს მიჰკვრია. (მამულია 2006:167); 2. *yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal* „ავაფურთხო უღვაშია, დავაფურთხო წვერია“ - დაბნეული ვარ, ვერ გადამიწყვეტია როგორ მოვიქცე; ◇ ორ ცეცხლშუა ვარ, ორ წყალშუა ვარ, ავაფურთხე უღვაშს მოხვდა, დავაფურთხე - წვერსაო (მამულია 2006:298), მსგავსი ფრაზეოლოგიზმების გამოყენება მხოლოდ შინაარსისა და მშობლიურ ენაზე ეკვივალენტის ზუსტი ცოდნის შემთხვევაშია შესაძლებელი.

თურქეთსა და საქართველოს შორის არსებული სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობების გაღრმავების ნიადაგზე, ერთაშორისი სიახლოვე ფრაზეოლოგიური ელემენტების საკმაოდ ვრცელი სახით მკითხველზე მიწოდების აუცილებლობას იწვევს. როგორც ავტორი წინასიტყვაობაში აღნიშნავს, პირველად შედგენილი „თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი“ დაზღვეული ვერ იქნება უზუსტობისაგან, თუმცა იმედოვნებს, რომ ეს ნაშრომი

სათანადო დახმარებას გაუწევს თურქული ენის შესწავლით დაინტერესებულ ყველა პირს (მამულია 2006:6)

თანამედროვე ლექსიკონებში, თემატიკური თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ადგილი გიგა ქამუშადის ავტორობით შექმნილ ქართულ-თურქულ იურიდიულ ლექსიკონს შეიძლება მიენიჭოს, როგორც პირველ ნაბიჯს ქართულ-თურქულ დარგობრივ ლექსიკოგრაფიულ სივრცეში. იგი განკუთვნილია თურქული ენით დაინტერესებული ფართო წრისათვის, სტუდენტების, მთარგმნელებისა და თარჯიმნებისათვის, მაგალითად:

1.ალიბი dokunulmazlık (ქამუშაძე 2016:6)

2.ამოწურვა süre bitimi; ხანდაზმულობის ვადის ამოწურვის გამო... zaman aşımı dolayısıyla...ამ ვადის ამოწურვის შემდეგ - bu süre dolduktan sonra ..(ქამუშაძე 2016:7).

როგორც ვხედავთ, ლექსიკონის სიტყვა-სტატია თანამედროვე იურისპრუდენციაში გამოყენებული ტერმინებისა და ფრაზების განმარტებისას მეტად მწირი მოცულობის მაგალითებით შემოიფარგლება, მაშინ როცა სპეციფიური თემატიკური ტერმინების ფართედ გაშლილი, ვრცელი სიტუაციური განმარტებების ლექსიკონში მოყვანა, ვიწრო დარგის სპეციფიური ტექსტის თარგმნისთვის მეტად ხელსაყრელი იქნებოდა, ამას გარდა, როგორც შემდგენელი ამბობს, გამოცემა როგორც ქართულ-თურქული იურიდიული ლექსიკონის შექმნის პირველი ცდა, ვერ იქნება დაზღვეული უზუსტობებისგან. თუმცა ვიმედოვნებთ, რომ ზემოხსენებული ლექსიკონი დაედება საფუძვლად იმ დიდ და ღირებულ მასალებზე მუშაობას, რომელიც სპეციალიზირებულ ტერმინოლოგიებს მოჰყვანს ნათელს, განსაკუთრებით კი იმ დარგობრივ ტერმინოლოგიებს, რომელიც თურქულ-ქართულ ურთიერთობაში რელევანტურად გვევლინება.

მსოფლიო ლექსიკოგრაფიული აღმავლობის ფონზე, ჩვენი ინტერესის სფეროს, თურქულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიულ მდგომარეობას გადაუჭარბებლად შეიძლება ეწოდოს სავალალო. ჩვენს მიერ ჩამოთვლილ-აღწერილი ლექსიკონები სახეა იმ ლექსიკოგრაფიული სიღარიბისა, რომელსაც ქართველი და თურქი მომხმარებელი ასე მტკივნეულად განიცდის. როგორც წინამდებარე ლექსიკონებმა გვიჩვენა, თურქულ-ქართულ ლექსიკონებში სიტყვა მხოლოდ რამდენიმე სინონიმური განმარტებით შემოიფარგლება, არ არის მკაფიოდ გამოხატული: მისი

გრამატიკულ-სემანტიკური მნიშვნელობა, სიტყვის სინტაქსურ-ფრაზეოლოგიური ფლექსიური ფორმები, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია უცხო ენის შემსწავლელთათვის; საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდგომ დღემდე ვერ მოხერხდა თურქულ-რუსული ლექსიკოგრაფიული ნაშრომების ქართულით ჩანაცვლება; თითქმის არ არსებობს ვიწრო სპეციალიზირებული, თემატური ტერმინოლოგიის ამსახველი ლექსიკონები, რომლებზეც, ეკონომიკურ-კულტურული ურთიერთობების გაღრმავების საფუძველზე, მოთხოვნა დღითიდღე მატულობს.

ონლაინ ლექსიკოგრაფიის მსოფლიო განვითარების ფონზე, მაშინ როცა უკვე სერიოზული ნაბიჯები იდგმება არა მხოლოდ ცალკეული ლექსემის, არამედ მთლიანი ტექსტის ონლაინ რეჟიმში გადაყვანასა და სრულფასოვანი თარგმანის განსახორციელებლად, უნდა აღინიშნოს, რომ თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ონლაინ ლექსიკონები თითქმის არ არსებობს. ონლაინ სივრცეში არსებული მრავალენოვანი ლექსიკონები, როგორცაა: translate.ge, Glosbe, targmne.com და ა. შ. დამეთანხმება მომხმარებელი, მეტად უშინაარსო და მცდარ თარგმანს იძლევა.

ენის დაუფლება და ადეკვატური თარგმანის განხორციელება, ლექსიკური მარაგის მხოლოდ გრამატიკულ-სემანტიკური მხარეების გათვალისწინებით არ ხორციელდება. ენის მიღმა არსებულ კულტურ ფონში შეღწევა და ენობრივი კოლექტივის კულტურისა და სულიერი ფასეულობების აღქმა ნიშნავს ენის სრულფასოვან ცოდნას. ამ ენობრივი სიმდიდრეების აღქმისა და გაგებინების ერთადერთ საშუალებად ლინგოკულტუროლოგიური ლექსიკოგრაფია გვევლინება. სამწუხაროდ, ამგვარი ლექსიკონი, როგორც ბრწყინვალე საშუალება კონცეპტუალური სამყაროს ავტორისეული აღქმისა, პიკი თანამედროვე ლექსიკოგრაფიის განვითარებისა, თურქულ-ქართულ ლექსიკოგრაფიას არ გააჩნია.

თავი III. ახალი ტიპის ლექსიკონების როლი თარგმანში

3.1. სპეციალიზირებული ლექსიკონები მთარგმნელის სამსახურში

უთვალავი წელია ლექსიკონები იწერება და შესაბამისად, უთვალავჯერ მოხდა მისი ფორმისა და შინაარსობრივი სტრუქტურის შეცვლა. დღეს, ტექნოლოგიური განვითარების ფონზე, როცა ბეჭდური ლექსიკონები თითქმის ჩაანაცვლა ელექტრონულმა ლექსიკონებმა, შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ-თურქული ონლაინ ლექსიკოგრაფია თითქმის არ არსებობს. ლექსიკოგრაფებისა და ტექნოლოგების ერთობლივი ძალისხმევით, სიტყვათა პოლისემანტიურობისა და გრამატიკულ-სემანტიკური ფორმაცვალების გათვალისწინებით, აუცილებელია ქართულ-თურქული ონლაინ ლექსიკონების შემუშავება, რომელიც ისეთი მძიმე და შრომატევადი საქმიანობის, როგორც თარგმანია, სწრაფ და მოხერხებულ პირობებში განხორციელებას უზრუნველყოფს.

დაგროვილმა ლექსიკოგრაფიულმა გამოცდილებამ, ლექსიკონურ ფორმასთან ერთად, მისი შინაარსობრივი სტრუქტურის ცვლილებაც გამოიწვია: მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში გამოჩნდა ლექსიკონები, რომლებმაც ადეკვატური თარგმანის განხორციელების მიზნით, ენობრივი სისტემების აღწერა-შედარების გარდა, ენის მიღმა არსებული კულტურული ფონის აღწერის ფუნქციაც იტვირთა. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ერის ლინგვოკულტუროლოგიურ მიღწევათა ერთაშორისი გაზიარება თარგმნის საშუალებით ხორციელდება. მთარგმნელის ფუნქცია, ენობრივი სისტემის მეშვეობით ტექსტის მიმღებ ენაზე გადატანა, მხოლოდ კულტურული ფერწერის საშუალებითაა ეფექტური, რაც ერთაშორის სულიერი სამყაროს დაკავშირებას: კულტურულ ტრადიციებსა და ღირებულებებზე ფარდის ახდას ისახავს მიზნად.

კულტურათშორისი გაუგებრობების თავიდან ასაცილებლად, მიმღები ენის კოლექტივმა ერის ეროვნულ-კულტურული სივრცე, რომელიც ენობრივი კოლექტივის გონებასა და აზროვნებაშია დალექილი, მშობლიური ენის მსგავსად უნდა აღიქვას. ერის კულტურულ მეხსიერებაში წვდომის ესოდენ რთულ საქმეში კი დახმარებას მთარგმნელს სპეციალიზირებული ლექსიკონები უწევს, რომლის არსი და მიზანი ენისადმი კონცეპტუალური მიდგომაა, რაც კულტურულ ღირებულებათა ტრანსლაციას ითვალისწინებს: მასში

გამოსახულია სიტყვის არა მარტო სემანტიკურ-გრამატიკული მნიშვნელობა, არამედ მისი ემოციურ-მენტალური კონოტაცია, რითაც საშუალება ეძლევა ლექსიკოგრაფს გააშუქოს განსაზღვრული ენობრივი საზოგადოების ცხოვრება ისტორიის გარკვეულ პერიოდში. როცა სპეციალიზირებულ ლექსიკონებზე ვსაუბრობთ, იმ სახასიათო თავისებურების გვერდით, რასაც ერის ცხოვრების ილუსტრირება ჰქვია, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, მისი, როგორც მემატიანის ფუნქცია. ცნობილია, რომ ნებისმიერი ისტორიული ეპოქა სამყაროს აღქმის მისეული ხედვით გამოირჩევა, რაც რასაკვირველია, პირველ რიგში გარემო ფაქტორებთანაა დაკავშირებული. მენტალური ხასიათის დიაქრონული ლექსიკონები საშუალებას მოგვცემს ისტორიული ექსკურსი მოვაწყოთ წარსულში და აღნუსხული რეალიების მიხედვით თანმიმდევრულად შევიცნოთ ერის სულიერი და კულტურული მდგომარეობა. ასეთი ტიპის ლექსიკონებს მიეკუთვნება ლინგვისტური ლექსიკონისა და ენციკლოპედიის სინთეზის შედეგად წარმოქმნილი, ერის კონცეპტუალური სამყაროს პრეზენტატორი, ლინგვოქვეყანათმცოდნეობითი ლექსიკონი. ასეთი ლექსიკონებიდან აღსანიშნავია ი.ე. პროხოროვის საერთო რედაქციით, 2007 წელს გამოცემული ლექსიკონი „რუსეთი“. სიტყვა-სტატიები მოიცავს სიტყვებს, ფრაზეოლოგიზმებს, ფრაზებს, რომლებიც რუსი ერის კულტურული ფონის, რეალიების: ყველა რუსული ნივთის, მოვლენის, ტრადიციის, პიროვნების, მხატვრული ნაწარმოების პრეზენტაციას ემსახურება. გარდა ამისა, სიტყვა-სტატიები ილუსტრირებულია სტატიის შინაარსის ამსახველი ფოტოებით, რაც მოცემული განმარტების ვიზუალურ მხარესაც უზრუნველყოფს.

სპეციალიზირებულ ლექსიკონთა ტიპს მიეკუთვნება ასოციაციური ლექსიკონი, რომელიც ერის ცნობიერების, ფიქრის, კულტურის განსაზღვრის ერთეულად გვევლინება. როგორც ვიცით, ტექსტში იმპლიციტურ მოვლენებს დიდი კომუნიკაციური დატვირთვა აქვს, რომლის დეკოდირებას, მიმღებ კოლექტივზე წყარო ტექსტის მსგავსი რეაქციის მოსახდენად ახორციელებს მთარგმნელი. ამ ურთულეს პროცესში მთარგმნელზე უდიდესი დახმარების გაწევა ასოციაციურ ლექსიკონს შეუძლია, რომელიც უკვე არსებობს ინგლისურ, გერმანულ, ფრანგულ და სომხურ ენებში. ხანგრძლივი მუშაობის შედეგად შეიქმნა

სლავი ხალხის ცნობიერებაში არსებული კულტურული ელემენტების ამსახველი ბულგარული ასოციაციური ლექსიკონი ბალტოვას, ევტიმოვას, ლიპოვსკას და პეტროვას ავტორობით. სლავური ასოციაციური ლექსიკონი, წარმოდგენილი ბელორუსული, ბულგარული, რუსული და უკრაინული ენების წარმომადგენლებთან ასოციაციური ექსპერიმენტების ჩატარების საფუძველზე, აძლევს მკვლევარს ოთხ სლავურ კულტურულ ცნობიერებაში შედწევისა და მათ შორის მსგავსებისა და განსხვავების აღმოჩენის უნიკალურ შესაძლებლობას.

ერთა კულტურულ-ისტორიულ წარსულს წარმოგვიდგენს ე.ლ. ხობლოვას 2004 წელს მოსკოვში გამოცემული, ისტორიული ტერმინების, ცნებებისა და რეალიების ლექსიკონი, რომელშიც მოცემულია რელიგიური, ეკლესიური, საერთაშორისო ურთიერთობების, არქიტექტურის, სამხედრო საქმის, ეთნოგრაფიული 1800 სიტყვა-ტერმინი თუ მოვლენა, დაკავშირებული მჭიდროდ მსოფლიო ისტორიასთან, განსაკუთრებით დიდი ადგილი უჭირავს ეკლესიურ ტერმინებს. როგორც წინასიტყვაობაში წერია, ასეთი ტიპის წიგნი პირველი გამოცემაა ამ ქვეყანაში. აღსანიშნავია ისიც, რომ ხსენებული ლექსიკონი, მოკლე მიმოხილვითი განმარტების საფუძველზე, მსოფლიო ისტორიული ფაქტების, საერო თუ ეკლესიური ცხოვრების შესახებ გარკვეულ წარმოდგენის გვიქმნის და განმარტებას რუსულის გარდა 3 ენაზე (ინგლისურზე, ფრანგულზე და გერმანულზე) წარმოგვიდგენს.

ისეთი ლინგვისტური მოვლენა, როგორცაა „მთარგმნელთა ცრუ მეგობრებად“ წოდებული ენათშორისი ომონიმი, ანუ სხვადასხვა ენაში მსგავსი ფორმით, თუმცა შინაარსობრივად სხვადასხვა მოვლენის აღმნიშვნელი ენობრივი ერთეული, თარგმნის პროცესში შეიძლება მნიშვნელოვანი შეცდომების გამომწვევი მიზეზი შეიძლება გახდეს. „მთარგმნელთა ცრუ მეგობრები“ საკმაოდ კარგად შესწავლილი და დაფიქსირებულია ორენოვანი ლექსიკონების სახით ინგლისურ, რუსულ და სხვა ენებში. სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულ და თურქულ სივრცეში მთარგმნელის ცრუ მეგობრები არ არის შესწავლილი, მაშინ როცა სხვა ენების მსგავსად აქაც მოიძებნება მთარგმნელის ჩიხში შემყვანელი ენათშორისი ომონიმები, ფონეტიკურ-გრაფიკულად მსგავსი სიტყვები. მაგალითად: ვარ – var (ყოფნა, ახლანდ. დრო, III პირი); ალბათ – *élbet*

(აუცილებლად); მამული - mamul (ნაკეთობა, პროდუქტი); მასალა - masal (ზღაპარი, იგავი) და ა.შ. როგორც ვხედავთ, ქართულ-თურქული ენათშორისი ომონიმების ეს მცირე ჩამონათვალი, ცხადყოფს ლექსიკოგრაფთა მიერ ქართულ-თურქული „მთარგმნელთა ცრუ მეგობრების“ სალექსიკონო ნაშრომების შედგენის აუცილებლობას, რადგან მსგავსი ლექსიკონის არსებობა, ზემოხსენებული მაგალითების მსგავსი ლინგვოეთნიკური შეცდომების მინიმუმამდე დაყვანისა და ენის მომხმარებელთათვის სერიოზული დახმარების შესაძლებლობას იძლევა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ენის შესწავლა და თარგმანის განხორციელება ენის მხოლოდ ლინგვისტურ აღწერა-დაუფლებას არ ითვალისწინებს. სრულყოფილი თარგმანის განხორციელება კონკრეტული ენის კონცეპტუალური სამყაროს დეკოდირების შემთხვევაშია შესაძლებელი. ზემოხსენებული ლექსიკონები, რომელთა ფუნქციას ეთნოსის კულტურული ცხოვრების პრეზენტაცია წარმოადგენს, რომლებიც დაწვრილებით გვიამბობენ ენობრივი საზოგადოების რელიგიურ და კულტურულ ტრადიციებზე, ქვეყნის სახელმწიფო და სოციალურ წყობაზე, ეროვნულ თავისებურებებზე; ლექსიკონები, რომლებიც საკვლევი ერების ცნობიერებაში შეღწევისა და მათი ასოციაციური წარმოდგენების საფუძველზე, ერთაშორისი მსოფლმხედველობის მსგავსებისა თუ აბსოლუტური სხვადასხვაობების აღმოჩენაზეა ორიენტირებული, ლექსიკონები, რომლებიც ისტორიული ექსკურსის მოწყობის საფუძველზე ისტორიული ტერმინების, ცნებებისა და რეალიების მომხმარებელთათვის წარდგენას უზრუნველყოფს, სამწუხაროდ, ქართულ-თურქულ ლექსიკოგრაფიას არ გააჩნია.

3.2. ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონების შემუშავების აუცილებლობა

როცა ვსაუბრობთ წყარო ტექსტის მსგავსად ადეკვატურ-ემოციური თარგმანის განხორციელებაზე, რომელიც მთარგმნელის შიდა თუ გარეენობრივი ტრანსფორმაციების მოქნილად გამოყენებას მოითხოვს, აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ წყარო ტექსტის ინვარიანტულობის შენარჩუნების საკითხი, როგორ უნდა შენარჩუნდეს ავტორისეული სპეციფიკური ენა, რომელიც სადავეს დიალექტიკით გაჯერებული მშობლიური ლიტერატურული

ტრადიციებიდან იღებს; როგორ უნდა აღიქვას უცხოენოვანმა მკითხველმა მოცემული ენის წიაღში არსებული სხვადასხვა რეალიები, რომლის საშუალებითაც მოახერხებს კონკრეტული პერსონაჟის თვალთ დასახული სამყაროს აღქმას. მთარგმნელის დამხმარედ ამ უზარმაზარი შრომის განხორციელებაში, სპეციალიზირებული ლექსიკონის ერთ-ერთი სახეობა, ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონი გვევლინება.

ლინგვოკულტუროლოგიური ტიპის ლექსიკონების მაგალითია: პრეცედენტული ტექსტებითა და სახელებით, ცხოველთა სიმბოლური გამოხატულებებით, მითებისა და ზღაპრული პერსონაჟების ამსახველი რუსული კულტურული სამყაროს პრეზენტატორი, 2004 წელს ი.ვ. ზახარენკოს, ვ.ვ. კრასნიხისა და დ.ბ. გუდკოვას რედაქციით გამოცემული „რუსული კულტურული სივრცე“. ამ ლექსიკონში აღწერილია ფენომენები, რომლებიც გვევლინება რუსული კულტურული სივრცის რეპრეზენტატორებად (Захаренко, Красных, Гудкова, 2004:11). ლექსიკონი შედგება 4 ნაწილისგან: პირველი ნაწილია „ზომორფული გამოსახულებები“, რომელშიც მოცემულია ის ზომონიმები, რომელიც ხშირად გამოიყენება ადამიანის ზომორფული დახასიათების დროს; „პრეცედენტული სახელები“, „პრეცედენტული ტექსტები“; „პრეცედენტული გამოთქმები“. ზემოხსენებული ლექსიკონის განყოფილებებში სიტყვა სტატიის განმარტება სამ ქვეპუნქტად იყოფა: 1) ასაღწერი ფენომენის ადგილის შესახებ მითოლოგიურ პანთეონში; 2) კულტურული შეხედულებებისა და მისი როლის შესახებ; 3) ფუნქცია, რომელსაც იგი ასრულებს დისკურსში (Захаренко И.В., Красных В.В, Д.Б. Гудкова, 2004:44).

ჩვენი კულტურული მეხსიერება, მრავალფეროვანი წარსული, უზარმაზარი ლიტერატურული მემკვიდრეობა გვადლევს საშუალებას ზემოხსენებული ლექსიკონის მსგავსი უნიკალური კულტურული კრებულის შექმნისა, რომელიც ქართველი ერისთვის, კულტურულ ღირებულებათა ასახვის საფუძველზე, თემათა პრეცედენტულობის ისტორიული დაფიქსირების, ხოლო ქართული ენის შემსწავლელი უცხოელთათვის კი ქართული კულტურული ღირებულების წარდგენის ბრწყინვალე საშუალება იქნება.

ქართული ფოლკლორის შესანიშნავი ნიმუშებია ქართული ზღაპრები, რომელთა პოპულარულობამაც მრავალი პერეცედენტული სახე, ფრაზა და ზოონიმური სახე წარმოშვა, მაგალითად: თავისი ხასიათით დღემდე აქტუალურია და ადამიანის მანკიერ მხარეებს ბრწყინვალედ აფიქსირებს სულხან საბას იგავ-არაკი „კატის გაზრდილი ლომი“, სადაც გამზრდელ კატას, შვილივით გაზრდილი ლომის ბოკვერი შექმას დაუპირებს. კატა თავის დასაღწევად გაიქცევა და ხეზე ადის. გაზრდილი ლომი კატას ასძახებს: ჩემო გამზრდელო, ყველა შენი ხერხი და ზნე რომ მასწავლე, ეგ ხეზე ასვლა რად არ მასწავლეო. კატამ უპასუხა, ეს ჩემთვის შემოვიტანე, ასეთ გაჭირებაში რომ გამომდგომოდაო. სიტუაციური გამოყენება: ტექსტი ბრწყინვალედ გამოხატავს ადამიანის მანკიერ მხარეს, კერძოდ უმადურობას, ღვაწლის დაუფასებლობას, ხოლო ფრაზა: „ხეზე ასვლის სწავლება“ თავისი შინაარსის სიღრმით, ყველა დროზე მისადაგებისა და მუდამ აქტუალურობიდან გამომდინარე, საოცრად პოპულარული გახდა და დღემდე არ კარგავს პრეცედენტულობას. ქართველები იყენებენ დაახლოებით ასეთი სიტუაციების დროს: პიროვნებაზე რაიმეს სწავლების დროს, შეგნებულად შემოინახავენ ხოლმე რაღაც დეტალს, რათა მათი ჩანაცვლება არ მოხდეს ახალი კადრით და მათზე მოთხოვნილება არ დაიკარგოს: **ეგლა მაკლია ხეზე ასვლაც ვასწავლო.... ხეზე ასვლა არ უნდა გესწავლებინა .....** და გარკვეულ სიტუაციაში წარმოთქმული ეს ფრაზა ყველაფერს მაშინვე ნათელს ჰფენს.

არ გვეგულება ქართველი ადამიანი, რომელიც „მურმანის ეკლის“ სიტუაციურ გამოყენებას ვერ ფლობდეს. ეს არის მთელი ერის მომცველი, ერთ-ერთი ყველაზე გამოყენებადი ფრაზა, რომლის წარმოშობა უკავშირდება ქართულ ხალხურ სამიჯნურო-რომანტიკულ ეპოსს, „აბესალომისა და ეთერის სიყვარულის ამბავს“. აბესალომისა და ეთერის სიყვარულის ხელისშემშლელი, მათი ტრაგიზმის ავტორი, აბესალომის ყმა მურმანი ჯადოსნობით ჩაშლის ქალ-ვაჟის ქორწილს. ისტორია ქალ-ვაჟის გარდაცვალებით მთავრდება, მურმანი ცოცხლად ჩაიმარხავს თავს მათ შორის. აბესალომისა და ეთერის საფლავზე ამოსული ია და ვარდი ერთმანეთისკენ იხრება, მურმანის საფლავზე ამოსული ნარ-ეკალი კი ქალ-ვაჟის სიმბოლურ შეერთებასაც აბრკოლებს. გამოყენებითი სიტუაცია: *მურმანის ეკლად იწოდება ყველა მესამე პირი, რომელიც ქალ-ვაჟის ურთიერთობის*

ხელისშემშლელად მოიაზრება, თუმცა იმდენად გავრცელებული სახე მიიღო ამ გამოთქმამ, რომ მურმანის ეკალს არა მარტო შეყვარებულ წყვილთა ხელისშემშლელებს, არამედ, ზოგადად, საუბარში მესამე, უადგილოდ შემოჭრილ, არასასურველ პირსაც კი ეძახიან.

ქართულ პოპულარულ სახეთაგან ერთ-ერთია ილია ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანი?!“-ს მთავარი პერსონაჟი **ლუარსაბ თათქარიძე**, რომელიც ფუქსავატური ცხოვრების, ტახტზე კოტრიალისა და მუცლის ამოყორვის მისიით მოსულ ადამიანებთან შედარების ობიექტად იქცა, ლუარსაბის სახე ქართული კულტურულ ბაზაში აქტიურ ადგილს იჭერს და დღემდე არ კარგავს პრეცედენტულობას; გამოყენებითი სიტუაციები ლუარსაბთან დაკავშირებით კი მრავლად არსებობს: „*ლუარსაბივით წამოკოტრიალებულა*“; „*ლუარსაბივით ფშვინავ*“; „*ლუარსაბივით ჭერში ბუზებს ითვლის*“ და ა. შ.

ქართულ პრეცედენტულ სახელთა შორის ერთ-ერთი წამყვანი და საპატიო ადგილი, ყველა ქართველისთვის უსაყვარლეს „ქეთო და კოტეს“ (1948 წლის ქართული საბჭოთა ფილმი) *ხანუმას* უჭირავს, რომელიც გამჭრიახობითა და საოცარი მოხერხების წყალობით ქეთოსა და კოტეს შეუღლების ხელისშემწყობი ხდება. ავტორის მიერ გასაოცარი ოსტატობით შექმნილი სახე, ფილმშიც ბრწყინვალე მსახიობის მიერ გამომქრწილი სახასიათო, ხანუმას გამორჩეული პორტრეტი ხალხის კულტურულ მეხსიერებაში განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს და პრეცედენტულ სახელად იქცევა: *ხანუმა* ეწოდება ყველა იმ ადამიანს, რომელსაც ადამიანთა დაწყვილების საქმიანობა სიამოვნებას ჰგვრის და „ხელიდანაც ასდის“.

„რუსული კულტურული სივრცის“ მოდელის საფუძველზე, ჩვენს მიერ ქართული კულტურული პრეცედენტების მაგალითების მოყვანა ცხადყოფს ამგვარი კულტურული ლექსიკონის არსებობის აუცილებლობას, რადგანაც საუბრის დროს ქართულ ლინგვისტიკაში კარგად გარკვეული უცხოენოვანი პირი, მხოლოდ ასეთი ლექსიკონის გამოყენებით ჩაწვდება ამ ფრაზების მიღმა არსებულ სიტუაციას, მოახერხებს ქართული ერის კულტურული ღირებულებების შეფასებას, ჩვენი ერის ხასიათის აღქმასა და სულიერ სამყაროში შეღწევას. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ლინგვოკულტუროლოგიურ ლექსიკონს, ერის

კულტურული ფონის წარდგენის გარდა, სხვა ღირებულებაც გააჩნია, ეს არანორმატიული ნაშრომები ერის რჩეული გმირების, მათი ისტორიების, ღირსშესანიშნავი მოვლენების, საყვარელი ფრაზების კრებულია, რომელიც ერის კულტურულ მეხსიერებაში არსებული ძვირფასი ინფორმაციის მემკვიდრეობით გადაცემის საქმეს სათუთად ემსახურება.

მთარგმნელის მიერ კულტურული თავისებურებების მიმღებ ენაზე ადეკვატური თარგმანის შესახებ საუბრისას, ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონის წვლილი გადაჭარბებულად რომ არ წარმოგვეჩინა, შევეცადეთ კვლევების საშუალებით თურქულ-ქართულ კულტურულ სახესხვაობებზე მკითხველის ყურადღების გამახვილება, მაგალითად: პრეცედენტულ ერთეულებზე, რომლებსაც, კარაულოვის კონცეფციის თანახმად, მივაკუთვნებთ პრეცედენტულ სახელებს, პრეცედენტულ გამონათქვამებს, ტექსტებსა და ზოონიმებს. კვლევისას, ლინგვოკულტუროლოგიური თავისებურებების აღმოსაჩენად ფოკუსირება გავაკეთეთ ორ ფაქტზე: 1. პრეცედენტული სახელების ქვეტიპებსა და 2. ზოონიმების დამატებითი კონოტაციის მსგავსება-განსხვავებაზე ქართულ-თურქულ კულტურაში.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილი ექსპერიმენტები თავისუფალი სახისაა: პირველი ექსპერიმენტი ქართველებისა და თურქების მიერ, დაპირისპირებული ენის კულტურული სამყაროს: პრეცედენტული და თანამედროვე გმირების შესახებ ინფორმაციულობის დადგენას ისახავს მიზნად. გამოკითხულთა მიერ კულტურული ერთეულების: ზღაპრის, ლიტერატურული, ისტორიული გმირებისა და თანამედროვე გმირების: პოლიტიკოსების, სპორტსმენების, მომღერლების, მსახიობების, ხელოვნების მოღვაწეების შესახებ ინფორმაციის ანკეტაში დაფიქსირების საფუძველზე, საშუალება გვეძლევა დავაკვირდეთ, თუ რაოდენ კარგად იცნობს ქართული და თურქული საზოგადოება ერთმანეთის კულტურულ ელემენტებს, რომელიც ერის ისტორიულ-კულტურულ წარსულს წარმოადგენს და თანამედროვე ღირებულებების და გმირების წარმოჩენას ედება საფუძველად. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ანკეტების დიდი ნაწილი ონლაინ რეჟიმში, ხოლო ნაწილი კი ხელით შეივსო. გავრცელებული პრაქტიკის მიხედვით,

ანკეტები იყო ანონიმური, ფიქსირდებოდა რეციპიენტის მხოლოდ ეროვნება და ასაკი.

ქართული/თურქული კულტურის მატარებელთათვის

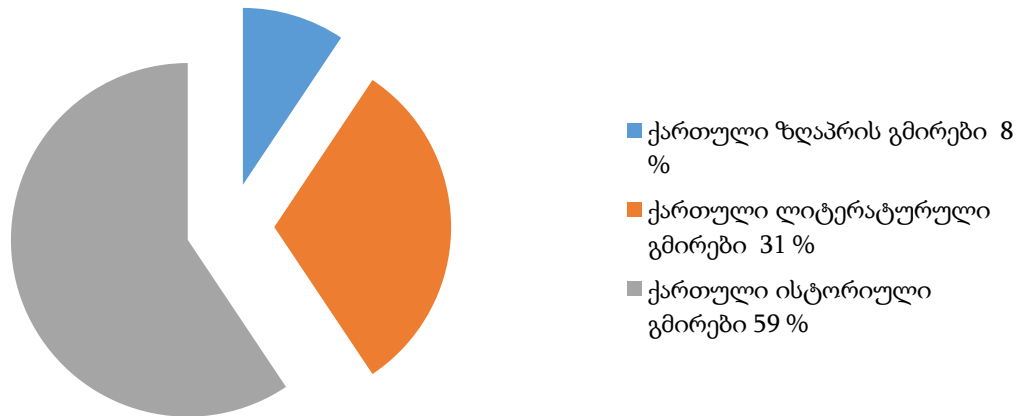
თურქული/ქართული ზღაპრის გმირები	თურქული/ქართული ლიტერატურული გმირები	თურქი/ქართველი ისტორიული გმირები	თურქი/ქართველი თანამედროვე გმირები				
			პოლიტიკოსები	სპორტსმენები	მომღერლები	მსახიობები	ხელოვნების მოღვაწენი

ანკეტის I ნაწილს შეადგენს 3 სვეტი, სადაც ადგილს უკვე პრეცედენტად ქცეული: 1) ზღაპრის გმირები; 2) ლიტერატურული გმირები და 3) ისტორიული გმირები იჭერენ. II ნაწილს შეადგენს 5 სვეტი, რომლებშიც წარმოდგენილია თანამედროვე გმირები: 1) პოლიტიკოსები; 2) სპორტსმენები; 3) მომღერლები; 4) მსახიობები; 5) ხელოვნების სხვა მოღვაწენი. ანკეტის ორ ნაწილად გაყოფა შემდეგმა ფაქტორმა განაპირობა: პირველ ნაწილში მოცემული გმირები, უკვე პრეცედენტულ ერთეულებს წარმოადგენენ, ხოლო ანკეტის მეორე ნაწილის თანამედროვე გმირების პრეცედენტულობა, სამომავლო საკითხს წარმოადგენს, რომელსაც ეროვნულ-კულტურული გმირებისადმი ერის დამოკიდებულება განაპირობებს.

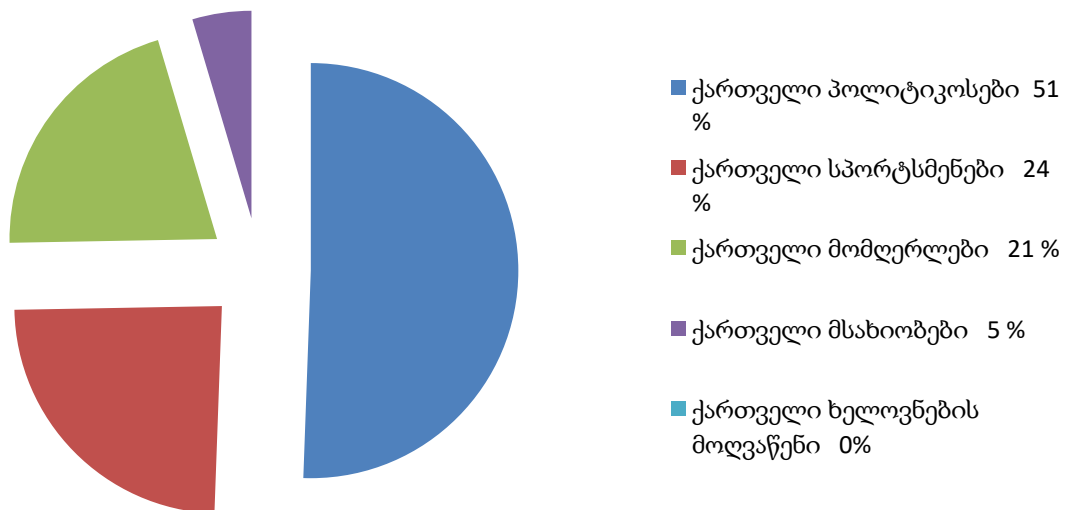
შემუშავებული პროცედურის თანახმად, კვლევის განსახორციელებლად ჩვენ ავარჩიეთ 2 საცდელი ჯგუფი: I ჯგუფი საქართველოში მცხოვრები თურქული კულტურის მატარებელია, რომელთა რაოდენობა 40 ადამიანს შეადგენს (ამ ჯგუფში უმრავლესობას წარმოადგენს უნივერსიტეტის თურქი სტუდენტები და ბათუმში არსებული თურქული სკოლის რამდენიმე მასწავლებელი); II ჯგუფი - ქართული კულტურის მატარებელია, უმეტესწილად უნივერსიტეტის სტუდენტები, რომელთა რაოდენობა 60 ადამიანს შეადგენს. უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე ჯგუფის რეციპიენტთა ასაკი მერყეობს 20 დან 40 წლამდე. პრეცედენტულ სახელთა ანკეტური კვლევის შედეგებმა, შემდეგი შედეგებიმოგვცა:

ანკეტა თურქული კულტურის მატარებელთათვის
(ქართული პრეცედენტული სახელები)
გამოკითხული 40 რეციპიენტიდან

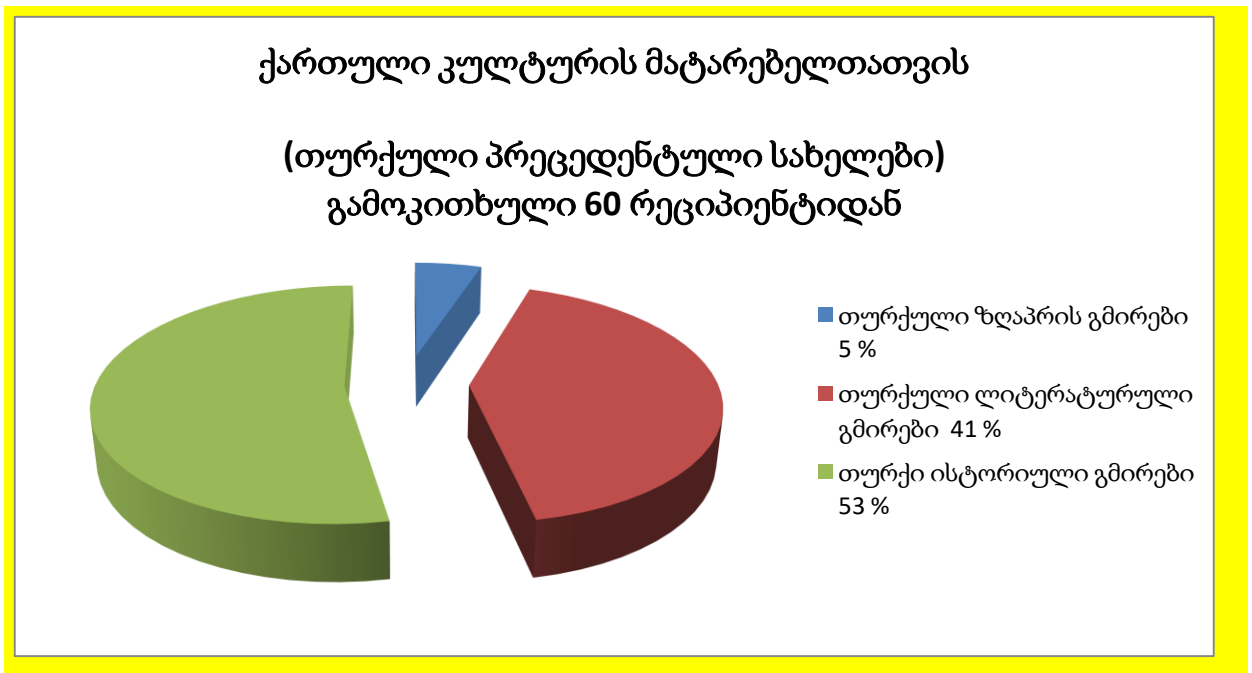
ქართველი თანამედროვე გმირები

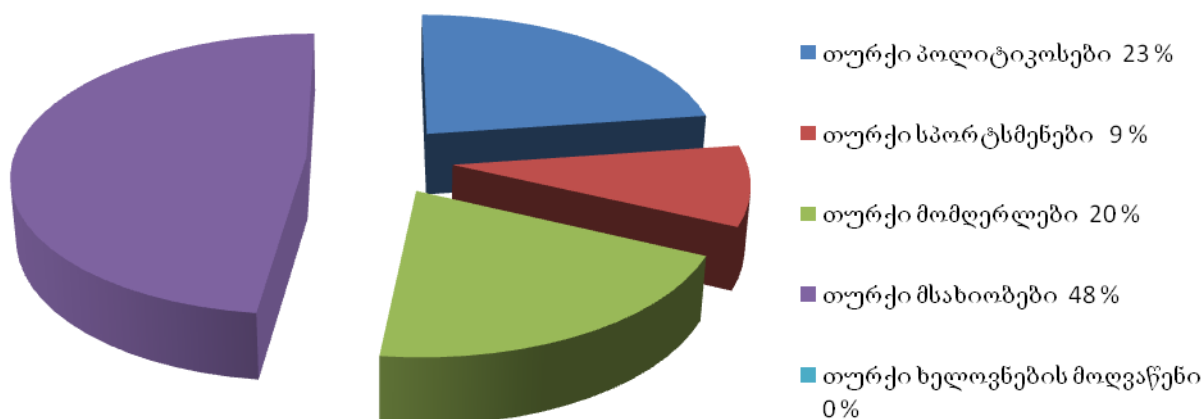
საქართველოში მცხოვრებ თურქებზე ჩატარებულმა ანკეტურმა გამოკითხვამ, რომელთა დიდ უმრავლესობას სტუდენტები წარმოადგენენ, ანუ პირები, რომლებსაც ქართულ ენობრივ საზოგადოებასთან თანაცხოვრების გარდა, შეხება აქვთ ქართულ ენასა და ლიტერატურასთან, ასეთი შედეგი მოგვცა: გამოკითხული თურქები შედარებით მეტ ცოდნას ამჟღავნებენ თანამედროვე გმირებთან დაკავშირებით, რის მიზეზადაც სატელევიზიო არხები, ვიდეო რგოლები და ინტერნეტის ვიზუალური წყაროები შეიძლება დასახელდეს, სადაც მათი სისტემატიური წარმოჩენა ხდება. მაგალითად, ანკეტის ყველაზე პოპულარულ ერთეულად იქცა *მიხეილ სააკაშვილი* (40 გამოკითხულიდან 20-მა

დაასახელა), *ბიძინა ივანიშვილი* (13 ხმით) და ცნობილი ქართველი სპორტსმენები *ძმები არველაძეები* (12 ხმით). არველაძეების პოპულარობის მიზეზად, თურქეთში წლების განმავლობაში მათი ბრწყინვალე საფეხბურთო კარიერა შეიძლება ჩაითვალოს, რომელმაც ძმებს პოპულარობა და თურქი ხალხის სიყვარული მოუტანა.

რაც შეეხება ქართველ პრეცედენტთა შესახებ თურქთა ინფორმაციულობას, გამოკითხული თურქი რეციპიენტები, მიუხედავად ენობრივ კოლექტივთან თანაცხოვრებისა, ქართული პრეცედენტული ერთეულებისა და ეროვნულ-კულტურულ ელემენტების შესახებ ძალიან მწირ ინფორმაციას ფლობენ. ამის მიზეზად შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ თურქები ნაკლებად ეცნობიან ქართულ ლიტერატურას, რომელიც, ერის ისტორიული მოვლენების გადმოცემის საფუძველზე, ენის ეროვნულ-კულტურული ღირებულებების მიმღებ ენაზე წარდგენას ემსახურება.

თურქი თანამედროვე გმირები

ქართველთა ანკეტურმა გამოკითხვამ კი შემდეგი შედეგი დააფიქსირა: გამოკითხულთა შორის ყველაზე დიდი პოპულარობით შემდეგი თანამედროვე გმირები დასახელდნენ: თურქეთის პრეზიდენტი *რეჯეფ თაიფ ერდოღანი* - 50 ხმით, უნდა ავლნიშნოთ რომ მსგავსი პოპულარობით ანკეტის არცერთი ერთეული არ დაფიქსირებულა; ქართველი რესპოდენტებისთვის მეტად პოპულარული სახე აღმოჩნდა თურქი მომღერალი *თარქანი (თევეთოღლუ)* 39 ხმით, ყველაზე პოპულარულ თანამედროვე თურქ მსახიობად კი *მურად ილდირიმი* - 30 და *ჩალათაი ულუსოი* 25 ხმით დაფიქსირდნენ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ინფორმაციული სიუხვით განსაკუთრებით თურქი მსახიობების გრაფა გამოირჩევა. პოპულარობით განსაკუთრებულად ის გმირები სარგებლობენ, რომლებიც სერიალში გამორჩეული გარეგნობით, ვაჟკაცობითა და დადებითი თვისებებით გამოირჩევიან. თურქულ პრეცედენტულ სახელთა შორის დაწინაურდა ისტორიულ გმირთა გრაფა: ხშირად დასახელებულთა შორის პირველი აღმოჩნდა *სულთან სულეიმანი* 33 ხმით, მისი პოპულარობა კი ისტორიულმა სერიალმა „ბრწყინვალე საუკუნემ“ გამოიწვია, რომელიც ახლახან გამოვიდა ქართულ ტელეეკრანებზე და უდიდესი მოწონება დაიმსახურა; 30 ხმით დაფიქსირდა *მუსტაფა ქემალ ათათურქი*. რაც შეეხება ლიტერატურულ გმირებს, ქართველთა ცოდნა ბევრად ნაკლები, ხოლო ზღაპრის გმირების შემთხვევაში, ძალიან მჭირი ინფორმაციით შემოიფარგლა.

როგორც ვხედავთ, ანკეტურმა კვლევებმა, რომელიც ქართულ-თურქული ჯგუფების მიერ, დაპირისპირებული ენის კულტურული ფონის შესახებ ინფორმაციულობის დაფიქსირებას ისახავდა მიზნად, შემდეგი სურათი მოგვცა:

ქართველები და თურქები, მიუხედავად ახლო მეზობლური ურთიერთობისა, დაპირისპირებული ენის კულტურული ფონის, ერის პრეცედენტული სახელების შესახებ მცირე ინფორმაციას ფლობენ. როგორც მოგვეხსენება, ერთეულთა პრეცედენტად ქცევის ფაქტი ერის ისტორიულ წარსულს, მის კულტურულ გემოვნებასა და სულიერ ღირებულებებთანაა კავშირში, სწორედ ამიტომაც ენობრივი სისტემების გარდა, მნიშვნელოვან ფაქტორად ერის ისტორიულ-კულტურული ცხოვრების გათვალისწინებაც გვევლინება, რომელიც კულტურათშორისი კომუნიკაციების წარმართვისა და ადეკვატური თარგმანის განსახორციელების ერთ-ერთ წინაპირობას წარმოადგენს.

თურქულ-ქართულ ანკეტურ მონაცემთა შედარებისას, თავი შემდეგმა ფაქტმაც იჩინა: გამოკითხული თურქების ქართულ ენობრივ კოლექტივთან თანაცხოვრების მიუხედავად, ქართველთა ინფორმაცია თურქული კულტურის შესახებ, თურქების მიერ ქართველთა შესახებ გამოვლენილ ინფორმაციაზე გაცილებით უხვია. თურქული ლიტერატურული გმირების შესახებ ქართველთა მეტ ინფორმაციას ისიც ადასტურებს, რომ, ისინი თურქებისგან განსხვავებით, ავტორებთან ერთად ლიტერატურულ გმირების დასახელებასაც ახერხებენ, ხოლო თურქების უმრავლესობა კი, მცირე რაოდენობით, მწერლების დასახელებით შემოიფარგლება; ქართველები მეტ ინფორმაციას ფლობენ თურქეთის ისტორიულ და თანამედროვე გმირების შესახებ, რის საფუძველზეც შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქართველები თურქებზე მეტად არიან დაინტერესებული დაპირისპირებული ენის კულტურული ფაქტორებით.

რაც შეეხება თანამედროვე და პრეცედენტულ სახელთა შესახებ ანკეტური მონაცემების შედარებას, უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე ჯგუფი წარსულ გმირებზე მეტად თანამედროვე გმირებით ინტერესდება. ამის მიზეზს, ვიზუალური ინფორმაციის სიუხვე (საინფორმაციო არხები, ვიდეო რგოლები, ინტერნეტწყაროები) შეიძლება წარმოადგენდეს, სადაც განსაკუთრებით აქტიურად ხდება პოლიტიკური მოვლენებისა და პირების წარმოჩენა. ვიზუალური

ინფორმაციის როლმა ქართველების მიერ თანამედროვე თურქი მსახიობებისა და მომღერლების დაფიქსირებაში იჩინა თავი. მოგეხსენებათ, ბოლო წლებში ქართულ ტელეარხებზე დიდი დრო ეთმობა თურქულ ტერესერიალებს, რომელთა გმირების მიმართ ქართველთა განსაკუთრებულად დიდი ინტერესი ანკეტაშიც დაფიქსირდა. სწორედ ზემოხსენებული ფაქტებია მიზეზი ანკეტებში ისეთი პირების პოპულარობისა, როგორებიცაა *რეჯეფ თაიფ ერდოღანი - 50 ხმით, თარქანი (თევთოდლუ) 39 ხმით, სულთან სულეიმანი (სერიალი - „ბრწყინვალე საუკუნე“) 33 ხმით, თურქული ტერესერიალის გმირი მურად ილდირიმი - 30 და მიხეილ სააკაშვილი - 20 ხმით.*

რაც შეეხება ინფორმაციას ზღაპრული სამყაროს შესახებ, რომლის სახასიათო ელემენტები ერის კულტურის, ისტორიის, წარსული ღირებულებების ანარეკლს წარმოადგენს, ორივე ჯგუფის მიერ თითქმის შეუვსებელი დარჩა. ნული ინფორმაციით განისაზღვრა ხელოვნების სხვა მოღვაწეთა გრაფაც.

როგორც ვხედავთ, ქართულ-თურქული ჯგუფების მიერ შევსებული ანკეტები, რომლებიც აფიქსირებს ორი ერის მიერ დაპირისპირებული ენის კულტურული ფონის შესახებ არასაკმარისი ინფორმაციის არსებობას, ცხადყოფს ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონების შემუშავების აუცილებლობას, რომელიც ქართულ-თურქული კულტურული გაუგებრობის აცილებასა და წარმატებული თარგმანის განხორციელებას უზრუნველყოფს.

ჩვენი კვლევის მეორე ნაწილს, ზოონიმური ანკეტა წარმოადგენს, რომლის მიზანს, ორი განსხვავებული კულტურის მატარებელ ჯგუფთა, ცხოველების შესახებ ასოციაციურ წარმოდგენათა მსგავსება-განსხვავებების დაფიქსირების საფუძველზე, ლინგვოკულტუროლოგიურ ფაქტორებზე მსჯელობა წარმოადგენს. ამ კვლევის საფუძველზე შევეცდებით დავადგინოთ, ლინგვისტური ინფორმაციის გარდა რაოდენ მნიშვნელოვანი ფაქტორია ენის სხვა, კულტურული კუთხიდან აღქმა-შესწავლა და თუ რა როლი უჭირავს თარგმანში განსაზღვრული ენობრივი კოლექტივისთვის დამახასიათებელი სტერეოტიპებისა და სამყაროს მათეული ხედვის აღქმას.

ჩვენს მიერ შემუშავებული ზოონიმური ანკეტა სულ სამი სვეტისგან შედგება: 1. სიტყვა-სტიმული; 2. რეაქცია; 3. შენიშვნა. ამ ანკეტის შევსება,

ზემოხსენებული ანკეტის მსგავსად 2 სახით: ხელითა და ონლაინ რეჟიმში განხორციელდა და შევსებული იქნა 50 ქართველის და 80 თურქის მიერ. ორივე ჯგუფის რეციპიენტთა ასაკი მერყეობს დაახლოებით 20 დან 40 წლამდე. ანკეტურმა კვლევებმა 2 მკაფიოდ გამოყოფილი ჯგუფი დააფიქსირა: ზოონიმები, რომლებსაც ორივე ერისთვის ერთნაირი სიმბოლური დატვირთვა აქვს და ერთნაირ ასოციაციას იწვევს, ასეთია მაგალითად: *მტრედი*, რომელიც არამარტო ქართულ და თურქულ კულტურაში, არამედ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით კომუნიკაციების არარსებობის პერიოდში ინფორმაციების გავრცელების ანუ ფოსტალიონის და მშვიდობის სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს. საერთო სიმბოლური დატვირთვა აქვს *ლომსაც*, რომელიც ყველა ერისთვის ტყის მეფედ არის აღიარებული და ასოცირდება ძალასა და ლიდერობასთან. სხვადასხვა ფორმებით, მაგრამ ერთნაირი ასოციაცია ფიქსირდება *არწივზეც*, რომელიც ორივე ერისთვის ძალის, სიმაღლისა და სიმამაცის გამომხატველია. ეშმაკი, ცბიერი, საკუთარი მიზნებისთვის სხვა ადამიანის გამომყენებელი - ეს არის ერთაშორისი წარმოდგენა *მელაზე*, რომლის ზუსტი ანალოგიაც ქართულსა და თურქულ კულტურაშიც ვრცელდება. როგორც ვხედავთ, ორივე ერის წარმომადგენელთან ამ ცხოველთა სახელების სიტუაციური გამოყენება, პიროვნებასთან შედარება, ერთაშორის კულტურულ გაუგებრობასა და უხერხულ სიტუაციას არ გამოიწვევს, თუმცა ვნახოთ, რა ხდება სხვა ცხოველების შემთხვევაში:

მეორე ჯგუფს მიეკუთვნება ცხოველები, რომელთა შესახებ თურქული და ქართული წარმოდგენები ერთმანეთს არ ემთხვევა, უფრო მეტიც, აბსოლუტურად განსხვავდება ერთმანეთისგან: *წერო* - გარდა იმისა, რომ ბევრი ქართველი წეროს მაღალ ადამიანთან შედარების შემთხვევაში იყენებს, მუტფილმებიდან და მშობლების ნაამბობიდან გამომდინარე, ბავშვობის ულამაზეს მოგონებას ამოგვიტივტივებს: წერო შეფუთულ ბავშვთან ერთად ასოცირდება. უამრავ მულტიპლიკაციურ ფილმში გვინახავს თეთრი წერო, რომელსაც ნისკარტით შეფუთული ბავშვის სახით უდიდესი ბედნიერება მიაქვს შვილს მონატრებული მშობლებისათვის. მართალია მსგავსი მულტფილმები, საბჭოთა პერიოდს უკავშირდება, თუმცა უნდა ითქვას რომ ასოციაციური წარმოდგენები წეროსთან დაკავშირებით აბსოლუტურად არ შეცვლილა, ქართველი რესპოდენტები,

განურჩევლად ასაკისა, (რესპოდენტების დიდი უმრავლესობა სტუდენტებს წარმოადგენენ) ერთხმად აფიქსირებენ წეროს ბავშვთან ასოცირებას.

რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს ჩვენთვის, თურქი რესპოდენტების დიდი უმრავლესობისთვის წერო ლტოლვილთან, მიგრაციასა და მოგზაურობასთან ასოცირდება და სიყვარულისა და მონატრების სიმბოლოს წარმოადგენს. თურქ გამოკითხულთა დიდ უმრავლესობას წერო სამშობლოზე უზომოდ შეყვარებულ ადამიანებზე მიძღვნილ შემდეგ თურქულ ხალხურ სიმღერას აგონებს: *Gitme turnam vuracaklar, kanadını kiracaklar....* (არ წახვიდე წერო, გესვრიან და ფრთებს დაგატეხავენ) სადაც წეროს უკან დაბრუნებას ეხვეწებიან, რათა გზად რაიმე უბედურებას არ გადაეყაროს. წეროსთან დაკავშირებით შემდეგი გამოთქმაც კი გაჟღერდა: „*Turnayı gözünden vurmak*“ (წეროს თვალებში ესროლო), გადატანითი მნიშვნელობით: შანსის სწორად გამოყენებით მიზნის მიღწევას ნიშნავს.

ძალიან საინტერესო მონაცემები მივიღეთ *მგლის* შესახებ: ქართველი რესპოდენტებისთვის მგელი დაუნდობლობის, სიძულვილისა და ბოროტების სიმბოლოა. ამ სტერეოტიპის ჩამოყალიბებაში ბევრმა მხატვრულმა ნაწარმოებმა და მულტიპლიკაციულმა ფილმმა იქონია გავლენა, მაგალითად: ფრანგი მეზღაპრის შარლ პეროს საქართველოში ძალიან პოპულარული ზღაპარი „წითელქუდა“, რომლის მიხედვით, მგელი ბოროტია, რადგან წითელქუდასა და ბებუის შეჭმას ლამობს; ამასვე ადასტურებს აკაკი წერეთლის შემოქმედება: „მგელი და კრავი“, სადაც მგელი, რომელიც ბატკანის სისუსტით სარგებლობს, უსამართლობისა და ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების სიმბოლოა. მგლის შესახებ გამეფებულმა სტერეოტიპმა ასახვა ჰპოვა ჩვენს ანკეტებში, სადაც მგელი ერთხმად ასოცირდება დაუნდობლობასთან, სისასტიკესთან, ბოროტ ხროვასთან, სიძულვილთან და ა.შ. რაც შეეხება თურქების მგლისადმი განწყობას, აქ აბსოლუტურად განსხვავებულ კულტურულ-ასოციაციურ წარმოდგენებს ვაწყდებით: თურქებში მგელი არანაირ უარყოფით ემოციებს არ იწვევს, პირიქით, მათთვის იგი გამოცდილი, ჭკვიანი, ფრთხილი, საკუთარი საქმის პროფესიონალი, მოხერხებული, ძლიერი და თავისუფალია, ხოლო დედალი მგელი კი გზის მაჩვენებელი, ანუ წინამძღოლი. თურქების მგლის მიმართ დადებითი დამოკიდებულება იმაშიც გამოიხატება, რომ *Bozkurt* - ანუ, ნაცრისფერი მგელი თურქების ეროვნული სიმბოლოა. რესპუბლიკის

პირველ პერიოდებში, მისი სურათები თურქულ ფულზეც კი იყო გამოსახული. უნდა ითქვას, რომ მგლის კულტი დღესაც არ კარგავს აქტუალურობას და იგი, თურქული ნაციონალური მოძრაობის პარტიის სიმბოლოცაა. საინტერესოა, როგორ განეწყობოდა ქართველი მოსახლეობა პარტიის მიმართ, რომლის იდეების, სულიერი სამყაროს გამოხატულების სიმბოლოს მგელი რომ წარმოადგენდეს. ვფიქრობთ ჩვენი მგლისადმი დამოკიდებულებიდან გამომდინარე, უარყოფითად. ამიტომ, როცა სხვა ერის სტერეოტიპულ-ასოციაციურ-კულტურულ შეხედულებებს ვაწყდებით და უცნაურად გვეჩვენება, აუცილებლად უნდა გავიგოთ მისი კულტურული წარსულის შესახებ, რომელმაც ერის ამა თუ იმ მოვლენაზე ამგვარი სტერეოტიპული წარმოდგენების გამოწვევა განაპირობა.

ჟირაფი, ქართველებისთვის მხოლოდ სიმაღლესთან, ხოლო თურქებისთვის ხშირ შემთხვევაში უტვინობასთან ასოცირდება, ამას მოწმობს თურქ რესპოდენტთა მიერ დაფიქსირებული გამოთქმები: “Zürafada da boy var“ - ანუ სიმაღლე ჟირაფსაც აქვს... „Zürafanın düşkünü beyaz giyer kış günü“ – (ჟირაფი ზამთარშიც კი თეთრ სამოსს იცმევს) შედარება ხდება ქარაფშუტა ადამიანთან, რომლის ერთადერთ საზრუნავს პრანჭვა და გარეგნობაზე ფიქრი წარმოადგენს, თუმცა ზოგი რესპოდენტის აზრით, ჟირაფი ელეგანტურად ჩაცმულ ადამიანთან და სიკობტავესთანაც ასოცირდება.

ანკეტურმა მონაცემებმა, ცხოველებთან დაკავშირებული, ქართველთა და თურქთა აბსოლუტურად განსხვავებული და საინტერესო გამოთქმები და შედარებები მოგვცა: ძროხის მიმართ ქართველების შეხედულება ამგვარია: *ძროხა* ნაყოფიერებასთან, სიმსუქნესთან, ბევრ ჭამასთან ასოცირდება, რაც შეეხება თურქებს, აბსოლუტური უმრავლესობისთვის ძროხა შემდეგ გამონათქვამთან ასოცირდება: მოსწავლეს, რომელიც მხოლოდ სწავლა-განათლებლითაა დაკავებული და ზომაზე მეტს შრომობს, იქედნურად: *inek gibi çalışkan* – „ძროხასავით მშრომელს“ უწოდებენ. ოღონდ ამ გამოთქმას რასაკვირველია ცინიკური დატვირთვა აქვს. ქართველისთვის, რომელსაც წარმოდგენა არა აქვს ამ კონტექსტზე და ძროხა მისთვის უწყინარ და საკმაოდ უტვინო შინაურ ცხოველს წარმოადგენს, რომელიც მთელი დღე ბალახს იცოხნება, ამგვარი „კომპლიმენტი“ თავისთავად ცხადია, საშინლად შეურაცმყოფელი და აბსოლუტურად გაუგებარი

იქნება, რადგან ზომაზე მეტად შრომა ქართველისთვის მხოლოდ და მხოლოდ ვირთან არის დაკავშირებული. ანკეტაში, თურქების მიერ დაფიქსირებულ გამოთქმათაგან მეტად საინტერესოა: *balık hafızalı*, რომელსაც სუსტი მეხსიერების მქონე ადამიანს უწოდებენ თურქები; ეს გამოთქმა იმდენად შორს დგას ქართული წარმოდგენებიდან, არცოდნის შემთხვევაში საუბრისას მეტად უხერხული სიტუაციის გამოწვევა შეუძლია. საყურადღებოა თურქულ კულტურაში ვირთან დაკავშირებული ძალიან პოპულარულმა გამოთქმა, რომელიც რესპოდენტთა დიდმა უმრავლესობამ დააფიქსირა: „*eşek şakası*“ - ანუ ვირის ხუმრობა. ულაზათო, სულელულ ხუმრობას, რომელსაც ადამიანი სავალალო მდგომარეობამდეც კი შეუძლია მიიყვანოს, „*ვირის ხუმრობა*“ ეწოდება. მსგავსი გამოთქმების გამოყენება, მშობლიურ კულტურაში ანალოგიის არარსებობის გამო, შინაარსის მხოლოდ ზედმიწევნით ცოდნის შემთხვევაში არის მიზანშეწონილი.

როგორც ვხედავთ, პრეცედენტულ სახელთა და ზოონიმურმა ანკეტურმა კვლევებმა, რომელიც მიზნად ისახავდა: 1. ერთაშორისი კულტურული ელემენტების დაფიქსირებასა და ქართულ-თურქული საზოგადოების მიერ დაპირისპირებულ ენათა კულტურული ფონის ინფორმაციულობის დადგენას; 2. ერთაშორისი კულტურულ-ასოციაციური წარმოდგენების განსხვავებების დაფიქსირებას, შემდეგი ამოცანის წინაშე დაგვაცენა: ერთაშორისი კომუნიკაცია და თარგმანის განხორციელება შეუძლებელია ენისადმი მხოლოდ ლინგვისტური მიდგომითა და ერის კულტურული წარსულის საფუძველზე ჩამოყალიბებული კულტურული მეხსიერების, გემოვნების, ღირებულებების აღქმის გარეშე. როგორც ანკეტურმა კვლევებმა გვიჩვენა, თითოეული ერის მიღმა უდიდესი კონცეპტუალური სამყარო დგას, რომელსაც ერის ისტორიული წარსული განაპირობებს. ლინგვოკულტურული ბარიერის გადალახვის მიზნით, პრაგმატული ადაპტაციის ხერხების სწორად გამოყენებაში მთარგმნელისთვის ყველაზე დიდ დამხმარე ძალას ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონი წარმოადგენს, რომელიც ენობრივი კოლექტივის კულტურულ აზროვნებაში წვდომის საფუძველზე, ერთა სულიერი სიახლოვის, კულტურათშორისი დიალოგის წარმართვის მიზნით, თარგმანმცოდნეობის განვითარებას შეუწყობს ხელს.

დასკვნა

ლექსიკოგრაფიულ აღმავლობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნისთვის არა მარტო ენათმეცნიერების განვითარების მხრივ, არამედ ის ბრწყინვალე საშუალებაა ქვეყნის განვითარების ეტაპების ფეხდაფეხ, სოციუმის მოღვაწეობის ყველა სფეროს ასახვისა. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული დამწერლობის ისტორია საკმაოდ ძველი დროიდან იღებს სადავეს, მთელი რიგი ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენების გამო, დღევანდელი ქართული ლექსიკოგრაფიის სახე მსოფლიო ლექსიკოგრაფიული აქტივობის, თანამედროვე საინფორმაციო ბუმის, მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციისა და საზოგადოებაში არსებული კულტურული ურთიერთობების გაფართოების ფონზე მეტად ღარიბულად გამოიყურება.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენს მიზანს: თანამედროვე თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიული საქმიანობის შესწავლა, ამ დარგში არსებული პრობლემების აღწერა-გაანალიზება, განვითარების გზებსა და პერსპექტივებზე მსჯელობა წარმოადგენს, რის საფუძველზეც აღვნიშნავთ, რომ ჩვენს ქვეყანაში არსებული თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ლექსიკონების განვითარება მეტად ჩამორჩება მოთხოვნებს, რომელსაც ქართულ-თურქული საზოგადოება აყენებს სოციალურ-კულტურული ურთიერთობების გასაღრმავებლად; უნდა აღინიშნოს, რომ დღემდე ვერ მოხერხდა რუსული ლექსიკოგრაფიული ნაშრომების ქართულით ჩანაცვლება; არსებული თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ლექსიკონების სიტყვა სტატიები მხოლოდ ზედაპირული და ღარიბი, 1-2 სინონიმური განმარტებით შემოიფარგლება, ხშირ შემთხვევაში, თითქმის არ არის მოცემული სიტყვათა გამოყენების კონტექსტური მაგალითები, რომელიც პოლისემანტური სიტყვის წინადადებაში ადეკვატურად გამოყენების საშუალებას იძლევა; არ გვაქვს ლექსიკური ერთეულის ფლექსიურ ფორმათა აღმწერი, ლინგვისტური თვალსაზრისით ენის შესწავლისთვის შეუცვლელი საშუალება, გრამატიკული ლექსიკონები; ძალიან მცირე რაოდენობით მოგვეპოვება გარკვეული ენისთვის დამახასიათებელი მყარი შესიტყვებების დეკოდირების ბრწყინვალე საშუალება, ფრაზეოლოგიზმების ლექსიკონი; არ მოგვეპოვება

ეკონომიკის და ბიზნესის, ტერმინოლოგიური ლექსიკონები, რომელსაც დარგის სპეციალისტისთვის უდიდესი დახმარების გაწევა შეუძლია.

ონლაინ ლექსიკოგრაფიის მსოფლიო განვითარების ფონზე, მაშინ როცა სერიოზული მუშაობა მიმდინარეობს არა მხოლოდ ცალკეული ლექსემის, არამედ მთლიანი ტექსტის ონლაინ რეჟიმში გადაყვანასა და სრულფასოვანი თარგმანის განსახორციელებლად, უნდა აღინიშნოს, რომ თურქულ-ქართული და ქართულ-თურქული ონლაინ ლექსიკონები თითქმის არ არსებობს. ონლაინ სივრცეში არსებული მრავალენოვანი ლექსიკონები, როგორცაა: translate.ge, Glosbe, targmne.com და ა. შ. დამეთანხმება მომხმარებელი, მეტად უშინაარსო და მცდარ თარგმანს იძლევა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ენის, როგორც სოციუმის ლინგვისტური გამოხატულების განვითარება მხოლოდ კულტურასთან შესისხლხორციელებით მოიაზრება. კულტურულ მიღწევათა ერთაშორისი გაზიარება კი თარგმნის საშუალებით ხორციელდება. მთარგმნელს, ამ ურთულესი ფუნქციის განხორციელებაში უდიდეს დახმარებას სპეციალიზირებული ლექსიკონები უწევს, რომლის მიზანს, ერის კულტურულ აზროვნებაში წვდომის საფუძველზე, ენის კონცეპტუალური სამყაროს პრეზენტაცია წარმოადგენს.

სამწუხაროდ, ასეთი უნიკალური ნაშრომები, ეთნოსის კულტურული ცხოვრების პრეზენტატორები, რომლებიც დაწვრილებით გვიამბობენ ენობრივი საზოგადოების ქვეყნის სახელმწიფო და სოციალურ წყობაზე, რელიგიასა და კულტურულ ტრადიციებზე; ლექსიკონები, რომლებიც საკვლევი ერების ასოციაციური წარმოდგენების აღქმის საფუძველზე, ერთაშორისი მსოფლმხედველობის მსგავსებისა თუ აბსოლუტური სხვადასხვაობების აღმოჩენაზეა ორიენტირებული; ლექსიკონები, რომლებიც წარსულში ექსკურსის მოწყობის საფუძველზე ისტორიული ტერმინების, ცნებებისა და რეალიების მომხმარებელთათვის წარდგენას უზრუნველყოფს, სამწუხაროდ, ქართულ-თურქულ ლექსიკოგრაფიას არ გააჩნია.

წყარო ტექსტის მსგავსად ადეკვატურ-ემოციური თარგმანის განხორციელება, მთარგმნელის მიერ ტრანსფორმაციების მოქნილად გამოყენებას მოითხოვს, რაც წყარო ტექსტის ინვარიანტულობის და

ავტორისეული სპეციფიკური ენის შენარჩუნებას ითვალისწინებს; როგორ უნდა მოახერხოს უცხოენოვანმა მკითხველმა სხვა ენის წიაღში არსებულ რეალიებში წვდომა და ერის თვალთ დაწახული სამყაროს აღქმა. ესოდენ რთული ფუნქციის განხორციელება პირველ რიგში ისეთ მთარგმნელებს ძალუძთ, ვისაც უცხო ენის ფონური ცოდნა საკუთართან აქვს გაიგივებული. მთარგმნელის კომპეტენტურობის გარდა, ამ უზარმაზარი შრომის განხორციელების უმთავრეს ბერკეტს სპეციალიზირებული ლექსიკონის ერთ-ერთი სახეობა, ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონი წარმოადგენს.

ერთა შორის კულტურული სახესხვაობების დაფიქსირების საფუძველზე, ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონის როლზე მკითხველის ყურადღების გამახვილების მიზნით, ჩვენს მიერ ჩატარებულმა პრეცედენტულ სახელთა და ზოონიმების შესახებ ანკეტურმა კვლევებმა, რომლის მიზანს: 1. ერთაშორისი კულტურული ელემენტების დაფიქსირება და ქართულ-თურქული საზოგადოების მიერ, დაპირისპირებულ ენათა კულტურული ფონის ინფორმაციულობის დადგენა; 2. ქართულ-თურქულ ასოციაციურ წარმოდგენებს შორის კულტურული განსხვავებების დაფიქსირება წარმოადგენდა, შემდეგი ამოცანის წინაშე დაგვაცენა:

ქართულ-თურქულ ჯგუფთა მიერ შევსებული ანკეტები, აშკარად აფიქსირებს დაპირისპირებული ენის კულტურული ფონის შესახებ არასაკმარისი ინფორმაციის არსებობას: მიუხედავად ახლო მეზობლური ურთიერთობებისა, ქართველები და თურქები ერთმანეთის შესახებ თითქმის ვერ ფლობენ ეროვნულ-კულტურულ ინფორმაციას, რომელიც ერის ღირებულებების, კულტურული გემოვნების, სულიერი სამყაროს პრეზენტაციას ემსახურება. მათი ინფორმაციულობა მეტწილად იმ თანამედროვე პოლიტიკოსებისა და მსახიობების ცოდნით შემოიფარგლება, რომლებიც საინფორმაციო არხების, ვიდეო რგოლების, ინტერნეტწყაროების ვიზუალური ინფორმაციის სიუხვის წყალობით, ეკრანის თანამედროვე გმირებს წარმოადგენენ.

ზოონიმურმა კვლევებმა, ცხოველთა შესახებ ქართულ-თურქულ ეროვნულ-სიმბოლურ წარმოდგენათა შედარებების საფუძველზე, ცხადყო ქართულ-თურქულ კულტურულ შეხედულებათა სხვადასხვაობა, რაც ცხადია, პირველ რიგში კომუნიკაციის დროს კულტურული გაუგებრობის მიზეზად შეიძლება

იქცეს. ცხოველთა შესახებ ქართველთა და თურქთა ხშირ შემთხვევაში აბსოლუტურად განსხვავებულმა ასოციაციურმა წარმოდგენებმა, რომლებიც ისტორიული წარსულის საფუძველზე, ერთა კულტურულ მეხსიერებას უკავშირდება, კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა ენის შესწავლისა და სრულყოფილი თარგმანის განხორციელებისთვის ლინგვისტური მიდგომის გარდა, ენის კულტურული ფონის ადქმის აუცილებლობაში.

ქართულ-თურქული ლექსიკოგრაფიის ღარიბულ ფონზე, სამწუხაროდ, შორეულ ოცნებად გვეჩვენება ერის კულტურის, სტერეოტიპული წარმოდგენების, სულიერი ფასეულობების ამსახველი ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონის არსებობა. ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონი ერთადერთი საშუალებაა განსაზღვრული ენისთვის დამახასიათებელი ლინგვოკულტურემების დეკოდირებისა, რომლის გარეშე მკითხველზე განსაზღვრული ენის კონცეპტუალური სამყაროს გაგებინება და შედეგად წყარო ტექსტის მსგავსი ზემოქმედების მოხდენა შეუძლებელია.

როგორც ვხედავთ, ჩვენი ინტერესის სფერო, თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიული მდგომარეობა, რომელსაც აბსოლუტურად გადაუჭარბებლად და სამართლიანად ვუწოდეთ სავალალო, სერიოზული პროექტების დასახვასა და ლექსიკოგრაფთა თავაუღებელ შრომას მოითხოვს, რადგან კარგად განვითარებული ლექსიკოგრაფია, სრულფასოვანი თარგმანის განხორციელების საფუძველზე, ქვეყნის მეცნიერების, კულტურისა და საზოგადოებრივი აზრის სარკედ და მსოფლიო საერთაშორისო ასპარეზზე ერთაშორისი ურთიერთობების დამყარების შეუცვლელ წინაპირობად გვევლინება.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა ავტორის პუბლიკაციებში:

1. „თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის განვითარება“, *“The Development of Turkish-Georgian lexicography Summary”*, ინტერკულტურული სოციალური ურთიერთობები „კულტურათშორისი კომუნიკაციები“, თბილისი, 2015;
2. „თანამედროვე ლექსიკოგრაფია და სემიოტიკა“, სემიოტიკა, ნაწილი მეორე ჰუმანიტარული კვლევები, თბილისი 2016;
3. „თურქულ-ქართული ლექსიკოგრაფიის პრობლემები“, *„Problem of the Turkish and Georgian Lexicography“*, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტთა და ახალგაზრდა მეცნიერთა II სამეცნიერო კონფერენციის მასალები 2015, ბათუმი 2017;
4. „ლინგვოკულტუროლოგიური ლექსიკონების როლი თარგმანში“, IX საერთაშორისო ფორუმი რეალურ და ვირტუალურ რეჟიმში, „გეო-კულტურული სივრცე: სმარტ-ტექნოლოგიები განათლებასა და სოციალურ გარემოში“, ბათუმი, 2017;
5. MODERN ÇAĞ VE GÜRCÜCE-TÜRKÇE LEKSGKOGRAFI, <https://www.farabicongress.org>, გაზიანთები, თურქეთი, 2017